

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

Tiivistelmä

OPPILAS- JA OPISKELIJAHUOLTOLAIN 1287/2013 TOIMEENPANON ARVIOINTI AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA

Tarja Frisk
Risto Hietala
Johanna Kiesi

OPPILAS- JA OPISKELIJAHUOLTOLAIN 1287/2013 TOIMEENPANON ARVIOINTI AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA

Tarja Frisk
Risto Hietala
Johanna Kiesi

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

JULKAISIJA Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

KANSI JA ULKOASU Juha Juvonen (org.) & Sirpa Ropponen (edit)
TAITTO Juvenes Print

PAINATUS Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere

© Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Tiivistelmä	5
Sammanfattning.....	11
1 Opiskeluhuollon vahvuudet, kehittämiskohteet ja hyvät käytännöt.....	19
2 Arvioivat johtopäätökset ja kehittämissuositukset	29
2.1 Opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin, opiskelukyvyyn ja osallisuuden edistäminen.....	30
2.2 Ongelmien syntymisen ennaltaehkäisy ja varhaisen tuen turvaaminen sitä tarvitseville	31
2.3 Oppilaitosyhteisön ja -ympäristön hyvinvoinnin, terveellisyden, turvallisuuden ja esteettömyyden, yhteisöllisen toiminnan sekä kodin ja oppilaitoksen välisen yhteistyön edistäminen	32
2.4 Opiskelijoiden tarvitsemien yksilöllisten opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertaisen saatavuuden sekä laadun turvaaminen	34
2.5 Opiskeluhuollon toteuttamisen ja johtamisen vahvistaminen toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.....	37
2.6 Muita havaintoja.....	39
3 Kehittämisehdotukset	41
Lähteet	43

Julkaisija

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi

Julkaisun nimi

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon arviointi ammatillisessa koulutuksessa

Tekijä

Tarja Frisk, Risto Hietala, Johanna Kiesi

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) tuli voimaan 1.8.2014. Laissa säädetään esi- ja perusopetuksessa olevan oppilaan sekä lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa olevan opiskelijan oikeudesta opiskeluhooltoon. Laissa säädetään myös opiskeluhoollon järjestämisestä. Lain tarkoituksena on 1) oppilaiden ja opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin, opiskelukyvyyn ja osallisuuden edistäminen, 2) ongelmien syntyminen ennaltaehkäisy, 3) varhaisen tuen turvaaminen sitä tarvitseville, 4) koulu- ja opiskeluyhteisön ja -ympäristön hyvinvoinnin, terveellisyyden, turvallisuuden ja esteettömyyden, yhteisöllisen toiminnan sekä kodin ja oppilaitoksen välisen yhteistyön edistäminen, 5) oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertaisen saatavuuden ja laadun turvaaminen sekä 6) opiskeluhoollon toteuttamisen ja johtamisen vahvistaminen toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013; HE 67/2013.)

Hyväksyessään oppilas- ja opiskelijahuoltolain eduskunta edellytti vastauksessaan (EV 218/2013 vp) kyseisen lain toimeenpanon arviointia. Eduskunta antoi opetus- ja kulttuuriministeriölle seurantatehtävän uudistuksen vaikutuksista opiskeluhoollon vaikuttavuuteen, tehostumiseen, palvelujen saatavuuteen ja henkilöstön riittävyyteen eri puolilla maata. Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi edellä mainitun oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon arviointitehtävän Kansalliselle koulutuksen arviointikeskukselle (Karvi) marraskuussa 2015.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus toteutti kevään ja alkukesän 2017 aikana oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon arvioinnin. Arviointiin osallistui 102 koulutuksen järjestäjää, 4395 ammatillisen koulutuksen toisen vuoden opiskelijaa ja 15 viranomaistahojen ja sidosryhmi- en edustajaa. Viranomaisten ja sidosryhmien arviointi toteutettiin teemahaastatteluin, muutoin arviointiaineisto kerättiin sähköisin kyselyin. Arviointiraportin tulokset ja analyysit perustuvat edellä mainittuihin aineistoihin. Tiivistelmässä tulokset esitetään lain tarkoituksen ja arviointi- tehtävän kautta.

Arvioinnin aikaan keväällä 2017 oppilas- ja opiskelijahuoltolaki oli ollut voimassa vain noin 2,5 vuotta. Opiskeluhuollossa ollaan edelleen monin paikoin vielä muutosvaiheessa. Monet asiat ovat kuitenkin tehostuneet tai kehittyneet myönteiseen suuntaan lain myötä. Laki yhtenäisti opiskeluhuollon toimintaa ja käsitteitä sekä paransi oppilashuollon jatkumoa esiopetuksesta aina toiselle koulutusasteelle asti.

Opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin, opiskelukyvyn ja osallisuuden edistäminen

Opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin ja opiskelukyvyn edistäminen on pääosin pysynyt ennallaan lakimuutoksen jälkeen. Eniten ovat tehostuneet opiskelua edistävien tukipalveluiden järjestäminen ja opiskelijoiden psyykkisen terveyden edistäminen. Opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on pääosin hyvällä tasolla, samoin melko hyvällä tasolla on opiskelijoiden oppimisen edistäminen. Opiskelua edistävien tukipalveluiden järjestäminen on siinä toteutunut parhaiten. Heikoimmin siinä on toteutunut opiskelurytmyksen parantaminen.

Opiskelijat valitsivat osallisuuteen liittyen tärkeimmäksi kehittämiskohteeksi vaikutusmahdollisuudet yhteisistä asioista päättämiseen. Puolet opiskelijoista on saanut mahdollisuuden toiminnan arviointiin ja kehittämiseen.

Opiskelijat kokevat, että terveyttä edistetään hyvin. Mielenterveyden ja turvataitojen edistämisen koettiin toteutuvan heikommin kuin muun terveyden edistämisen. Opiskelijat kokevat kiusaamisen ehkäisyn toteutuvan kohtalaisesti, mutta valitsivat silti keskeisimmäksi oppilaitoksen turvallisuuden kehittämiskohteeksi kiusaamisen ennaltaehkäisyn.

Opiskelijoiden osallisuuden edistäminen ja vaikutusmahdollisuudet oppilaitosyhteisöön ovat tehostuneet. Ne ovat myös hyvällä tasolla. Opiskelijoiden kuuleminen heitä koskevissa asioissa toteutuu koulutuksen järjestäjien mukaan hyvin.

Ongelmien syntyminen ennaltaehkäisy ja varhaisen tuen turvaaminen sitä tarvitseville

Ongelmien ennaltaehkäisy ja tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ovat pääosin pysyneet ennallaan lain voimaantulon jälkeen. Koulutuksen järjestäjien opiskelijoiden ongelmien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen liittyvät toiminnot ovat hyvällä tasolla. Opiskelijoiden ilmaistua huolensa itsestään tai toisista opiskelijoista asianmukaisiin toimenpiteisiin ryhdytään viiveettä. Opiskelijan asioista pidetään huolta tekemällä huoltajien kanssa yhteistyötä, ja koulutuksen järjestäjien opiskeluhoitopalvelut tukevat tuen tarpeen varhaista tunnistamista.

Opiskelijat tietävät, keneltä saa apua huoliin, ja kokevat, että niihin reagoidaan melko hyvin. Avun pyytämisen helppous erilaisiin huoliin vaihtelee. Mitä paremmin opiskelija tiesi, keneltä saa apua, sitä helpommaksi hän koki sekä avun pyytämisen että saamisen. Näin kokivat erityisesti miehet. Oppilaitoksessa hyvin viihtyvät kokivat avun pyytämisen ja saamisen helpommaksi kuin kohtalaisesti tai huonosti viihtyvät. Oppilaitoksessa viihtyvät opiskelijat kokivat, että huoliin reagoidaan ja tukea annetaan nopeammin verrattuna huonosti viihtyviin opiskelijoihin.

Opiskeluyhteisön ja -ympäristön hyvinvoinnin, terveellisyden, turvallisuuden ja esteettömyyden, yhteisöllisen toiminnan sekä kodin ja oppilaitoksen välisen yhteistyön edistäminen

Yhteisöllinen opiskeluhoolto on kokonaisuutena tehostunut vähän. Yhteisöllisen opiskeluhoollon lainmukaiset periaatteet toteutuvat melko hyvin.

Opiskelijoiden osallisuus yhteisöllisessä opiskeluhoollossa on tehostunut, ja se on hyvällä tasolla. Oppilaitoksen henkilökunnan ensisijainen vastuu yhteisön hyvinvoinnista toteutuu hyvin. Yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttaminen kaikkien toimijoiden yhteistyönä toteutuu hyvin. Opettajien osallisuus yhteisöllisessä opiskeluhoollossa on hyvällä tasolla. Muiden oppilaitosyhteisössä työskentelevien osallisuus on kohtalaista. Huoltajien osallisuus yhteisöllisessä opiskeluhoollossa on melko huonolla tasolla.

Opiskeluympäristön hyvinvoinnin edistäminen on melko hyvällä tasolla. Oppilaitoksen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen ovat pääosin hyvällä tasolla. Parhaiten siinä on toteutunut tapaturmien ennaltaehkäisy ja heikoimmin tilojen esteettömyys. Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö on melko hyvällä tasolla.

Opiskeluhooltohenkilöstön osallistuminen yhteisölliseen opiskeluhooltoon vaihtelee. Psykologien ja kuraattorien osallistuminen yhteisölliseen opiskeluhooltoon on tehostunut vähän. Kuraattorit osallistuvat yhteisölliseen opiskeluhooltoon hyvin, terveydenhoitajat melko hyvin, psykologit harvoin ja lääkärit eivät juuri koskaan.

Opiskelijoiden mielestä oppilaitoksessa saa olla oma itsensä, olo on turvallinen, siellä on kavereita ja opiskelusta tykätään. Myös opettajien koettiin tukevan yhteishenkeä. Opettajilla on melko hyvin aikaa keskustella opiskelijoiden kanssa, ja opettajat ovat melko hyvin kiinnostuneita siitä, mitä opiskelijoille kuuluu.

Oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertaisen saatavuuden ja laadun turvaaminen

Yksilökohtainen opiskeluhoolto on tehostunut osittain. Opiskelijan mahdollisuus vaikuttaa monialaisen ryhmän kokoonpanoon on tehostunut melko paljon samoin kuin se, että opiskelijalta kysytään suostumus asian käsittelyyn monialaisessa asiantuntijaryhmässä.

Yksilökohtainen opiskeluhoolto on erittäin hyvällä tasolla. Yksilökohtaisen opiskeluhoollon periaatteista toteutuvat lähes aina seuraavat:

- Opiskeluhoolto toteutetaan yhteistyössä opiskelijan kanssa ja opiskelijan toiveet ja mielipiteet otetaan huomioon.
- Opiskelijalta on suostumus, että huoltajat voivat osallistua asian käsittelyyn.
- Opiskelijalla on mahdollisuus vaikuttaa monialaisen asiantuntijaryhmän kokoonpanoon.

Yksittäisen opiskelijan tai opiskelijaryhmän tapauskohtaisen asian käsittelyyn koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän toimintojen nykytila on hyvä ja ne ovat vielä jonkin verran tehostuneet aiemmasta. Asian käsittely perustuu opiskelijan tai huoltajan suostumukseen melkein aina. Asiantuntijaryhmän jäsenet nimetään opiskelijan suostumuksella melkein aina.

Psykologi- ja lääkäripalvelujen saatavuus eri kuntien alueilla sijaitsevilla toimipaikoissa vaihtelee eniten ja niiden saatavuus on arvioitu kohtalaiseksi. Tosin psykologipalvelujen saatavuus on tehostunut lakimuutoksen jälkeen melko paljon. Terveydenhoitajapalveluiden ja kuraattoripalveluiden saatavuus arvioitiin hyväksi ja niissä ei ole tapahtunut merkittävää muutosta. Opiskeluhoitopalvelujen saatavuus vaihtelee eri kuntien alueilla sijaitsevilla koulutuksen järjestäjän toimipaikoissa. Opiskelijat kokivat saavansa helposti apua terveydenhoitajapalveluista ja kuraattoripalveluista. Psykologi- ja lääkäripalveluista opiskelijat kokivat saavansa apua melko helposti. Työssäoppimisen aikana opiskelijat kokivat saavansa opiskeluhoitopalveluita hieman vaikeammin.

Opiskelijan lainmukaiset oikeudet (määräajat) saada opiskeluhoitopalveluita määräajassa toteutuvat kokonaisuutena lähes aina. Yksittäisistä oikeuksista aina toteutuvat mahdollisuus keskusteluun opiskelijan huoltajan yhteydenoton perusteella, opiskelijan ohjaaminen psykologin tai kuraattorin arvioin perusteella muihin opiskeluhoitopalvelujen pariin ja opiskelijan ohjaaminen tarvittaessa muuhun erityisen tuen tarvetta tukevaan toimintaan. Niissä toimipaikoissa, jotka sijaitsevat samassa kunnassa, opiskelijoiden oikeudet toteutuvat yhdenvertaisemmin kuin eri kunnissa sijaitsevien toimipaikkojen välillä.

Erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla on koulutuksen järjestäjien arviointiryhmien mukaan erityistarpeita opiskeluhoitopalveluudelle. Myös opiskelijoilla, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi, on jonkin verran muita enemmän erityistarpeita.

Opiskeluhoitohenkilöstön mitoituksen riittävyys on lakimuutoksen jälkeen parantunut psykologien ja kuraattoreiden osalta. Henkilöstön riittävyyden nykytila vaihtelee ammattiryhmittäin. Kuraattoreiden riittävyys on kohtalainen ja terveydenhoitajien melko hyvä. Psykologien mitoitus on melko riittämätön. Myös lääkärin mitoitus on melko riittämätön. Psykologien ja kuraattoreiden riittävyys vaihtelee alueittain.

Opiskeluhoitopalvelujen toteuttamisen ja johtamisen vahvistaminen toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä

Opiskeluhoitopalvelujen suunnittelu ja toteutus ovat tehostuneet lain voimaantumisen jälkeen. Erityisesti opiskeluhoitopalvelujen toimintatapojen kehittäminen on tehostunut. Huoltajien osallisuuden periaatteista sopiminen on tehostunut vähän.

Opiskeluhoitopalvelujen suunnittelun ja toteutuksen nykytila on pääosin hyvällä tasolla. Yksilökohtaisen opiskeluhoitopalvelujen järjestämisen suunnittelu ja monialaisen ja ammatillisen yhteistyön periaatteista sopiminen toteutuvat parhaiten. Huoltajien osallisuuden periaatteista sopiminen, henkilöstön opiskeluhoitopalvelua koskevan osaamisen kehittäminen ja opiskeluhoitopalvelujen seuranta ja arviointi (omavalvonta) toteutuvat heikommin kuin muut toiminnot.

Opiskeluhuollon suunnittelussa ja toteutuksessa on jonkin verran toimipaikkojen välisiä eroja. Valtaosalla koulutuksen järjestäjistä on lakisääteiset opiskeluhoitosuunnitelmat ja ne ohjaavat opiskeluhoollon järjestämistä. Enemmistöllä koulutuksen järjestäjistä on lainmukaiset opiskeluhoitoryhmät ja koulutuksen järjestäjä kohtainen opiskeluhoollon ohjausryhmä. Tiedon kulkemisessa opiskeluhoolloryhmien välillä on jonkin verran haasteita.

Yli hallintorajojen tapahtuva yhteistyö on tehostunut lakimuutoksen jälkeen vähän. Yhteistyö toimii kokonaisuutena hyvin.

Opiskeluhoollon ennaltaehkäisevä yhteistyö on pysynyt lakimuutoksen jälkeen ennallaan. Yhteistyö on kokonaisuutena kohtalaisella tasolla. Nuorisotoimen kanssa ennaltaehkäisevä yhteistyö toimii hyvin. Myös seurakuntien, sosiaali- ja terveystoimen ja muiden ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa yhteistyö toimii melko hyvin. Perusopetuksen ja lukioiden kanssa yhteistyö toimii kohtalaisesti. Poliisin kanssa yhteistyö toimii kohtalaisesti.

Lähes kaikkien ammattiryhmien työmäärä on lisääntynyt lakimuutoksen jälkeen. Eniten on lisääntynyt opettajien, kuraattorien ja psykologien työmäärä. Myös rehtoreiden, erityisopettajien ja opinto-ohjaajien työmäärä on lisääntynyt.

Koulutuksen järjestäjien lakisääteinen opiskeluhoollon tiedotus- ja ohjausvelvollisuus toteutuu kokonaisuutena hyvin. Parhaimmin toteutuvat: opiskelijoille on tiedotettu käytettävissä olevista opiskeluhoollopalveluista, henkilöstöä on tiedotettu opiskelijoiden käytettävissä olevista opiskeluhoollosta ja opiskeluhoollon henkilöstölle on ohjeistettu opiskelijan ohjaaminen hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhoollon etuuksia ja palveluita. Haasteita järjestäjillä on suunnitelmallisten toimintatapojen sopimisessa sen varalle kun opiskelija ei vastaa opiskeluhoollon yhteydenottoihin tai kieltäytyy tapaamisista. Opiskelijoiden kokemukset tiedottamisesta vaihtelevat. Opiskelijoiden tärkeimmät opiskeluhoollon tieto- ja ohjauskanavat olivat opettaja ja ryhmänohjaaja. Kokemukset riittävästä tiedonsaannista eroavat opiskelijan äidinkielen ja oppilaitoksessa viihtymisen mukaan.

Salassapito ja tiedonsiirto ovat pysyneet lakimuutoksen jälkeen ennallaan. Opiskeluhoollon osallistuvien tahojen välinen tiedonsiirto toteutuu kohtalaisesti. Opiskeluhoollon osallistuvat saavat tai luovuttavat toisilleen välttämättömät tiedot opiskeluhoollon järjestämiseksi lähes aina. Tiedonsiirtoon liittyvät toiminnot ovat pysyneet ennallaan lain voimaantulon jälkeen. Tietoa siirretään kohtalaisesti opintopolun nivelvaiheessa perusopetuksesta ammatilliseen peruskoulutukseen siirryttäessä.

Oppilas- ja opiskelijahuollon vaikutukset

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

- Opiskeluhoollon toimijoiden vastuut ovat selkeytyneet ja toiminta jäsentyneet paremmin.
- Opiskeluhoollon johtaminen on jäsentyneet.
- Opiskeluhoollon painopiste ei ole vielä siirtynyt yksilöllisestä yhteisölliseen opiskeluhoollon eikä varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisevään työhön.

- Tiedonsiirto eri hallinnonalojen välillä ei ole parantunut.
- Turhat esteet eivät ole poistuneet viranomaisten opiskeluhooltoon liittyvän yhteistyön väliltä.

Yhteiskunnalliset vaikutukset

- Opiskeluhoollosta on tullut monialaisempi kokonaisuus.
- Lainsäädännön selkeytymistä ja opiskeluhoollon käsitteiden selkeytymistä on tapahtunut jonkin verran.
- Opiskeluhooltotyö on kokonaisuutena tehostunut.
- Opiskelijoiden mielenterveyspalvelujen, sosiaalipalvelujen ja lastensuojelun tarve ei ole vähentynyt.

Vaikutukset opiskeluhoollon kokonaisuuteen

- Opiskeluhoollon suunnitelmallisuus on lisääntynyt.
- Opiskelijoiden tietosuoja on parantunut.
- Lainsäädännön ja opiskeluhoollon käsitteiden selkeytymistä on tapahtunut jonkin verran.
- Rekisterit eivät ole tulleet toimivammiksi.

Vaikutukset nuoriin

- Nuorten vaikutusmahdollisuudet ovat parantuneet.
- Opiskelijoiden osallisuus yhteisöllisessä opiskeluhoollon on parantunut.
- Opiskeluhooltoon liittyvä yhteistyö ei ole lisääntynyt kodin ja oppilaitoksen kesken.
- Keskeyttämiset eivät ole vähentyneet.
- Läpäisy ei ole parantunut.

Vaikutukset koulutuksen järjestäjän toimintaan

- Opiskeluhoolto tukee opettajien tekemää kasvatus- ja opetustyötä.
- Kuraattori ja terveydenhoitaja ovat mukana yhteisöllisessä opiskeluhoollon.
- Opiskeluhoollon korjaavat toimenpiteet eivät ole vähentyneet.
- Lääkäri ei ole mukana yhteisöllisessä opiskeluhoollon.

Vaikutukset opiskeluhooltopalveluiden saatavuuteen ja riittävyteen

- Opiskelijat saavat opiskeluhooltopalvelut lain asettamien määräaikojen puitteissa.
- Opiskeluhooltopalveluiden saatavuus on parantunut.
- Opiskelijoiden avunsaanti opiskeluhoollon on helpottunut.
- Opiskeluhooltopalveluiden laatu on yhdenvertaistunut.

Utgiven av

Nationella centret för utbildningsutvärdering NCU

Publikationens namn

Utvärdering av verkställandet av lagen om elev- och studerandevård inom yrkesutbildning

Utarbetad av

Tarja Frisk, Risto Hietala, Johanna Kiesi

Lagen om elev- och studerandevård (1287/2013) trädde i kraft 1.8.2014. I lagen föreskrivs det om den rätt till elevhälsa som gäller för eleverna inom förskoleundervisning och grundläggande utbildning samt studerande inom gymnasiet och grundläggande yrkesutbildning. I lagen föreskrivs även om anordnande av elevhälsa. Lagens syfte är att 1) främja de studerandes inläring, hälsa och välbefinnande samt delaktighet och att förebygga problem, 2) främja välbefinnandet i läroanstalten och i studiemiljön, en sund, trygg och tillgänglig läroanstalt och studiemiljö, gemensam verksamhet samt samarbetet mellan hemmet och läroanstalten, 3) säkerställa tidigt stöd för dem som behöver det, 4) säkerställa jämlik tillgång till och kvalitet på de elevhälsotjänster som de studerande behöver, 5) stärka genomförandet och ledningen av elevhälsoverksamheten som en funktionell helhet och som sektorsövergripande samarbete. (Lagen om elev- och studerandevård 30.12.2013/1287)

När riksdagen antog lagen om elev- och studerandevård förutsatte den i sitt svar (RSv 218/2013 rd) att verkställandet av lagen skulle utvärderas. Riksdagen gav undervisnings- och kulturministeriet ett uppföljningsuppdrag gällande reformens konsekvenser för elevhälsans effekter, effektivisering, personalresurser och tillgången till tjänster på olika håll i landet. Undervisnings- och kulturministeriet gav Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) ovannämnda utvärderingsuppdrag om verkställandet av lagen om elev- och studerandevård i november 2015.

Nationella centret för utbildningsutvärdering genomförde utvärderingen av verkställandet av lagen om elev- och studerandevård under våren och försommaren 2017. I utvärderingen deltog 102 utbildningsanordnare, 4 395 studerande i andra årskursen inom yrkesutbildningen och 15 representanter för myndigheter och intressentgrupper. Utvärderingen av myndigheter och intressentgrupper genomfördes med hjälp av temaintervjuer, i övrigt samlades utvärderingsmaterialet in via digitala enkäter. Resultaten och analyserna i den här utvärderingsrapporten grundar sig på ovannämnda material. I sammanfattningen presenteras resultaten i relation till lagens syfte och utvärderingsuppdraget.

När utvärderingen genomfördes, våren 2017, hade lagen om elev- och studerandevård varit i kraft bara en kort tid, i omkring 2,5 år. Elevhälsan befinner sig i många avseenden fortfarande i ett förändringsskede. En hel del har redan effektiviserats och utvecklats i en positiv riktning i och med lagen. Lagen förenhetligade elevhälsoverksamheten och begreppen samt förbättrade kontinuiteten i elevvården från förskoleundervisning ända fram till det andra utbildningsstadiet.

Främjande av studerandenas hälsa, välbefinnande, studieförmåga och delaktighet

Främjande av studerandenas hälsa, välbefinnande och studieförmåga har i huvudsak förblivit oförändrad efter lagändringen. Anordnandet av stödtjänster som främjar studierna och främjandet av studerandenas psykiska hälsa har effektiviserats mest. Främjande av studerandenas hälsa och välbefinnande är i huvudsak på en god nivå. Främjande av studerandenas inläring är på rätt god nivå. Anordnandet av stödtjänster som främjar inläringen har genomförts bäst, medan man lyckats sämst med att förbättra studierytmen.

I anslutning till delaktighet valde studerandena påverkansmöjligheter i beslut om gemensamma ärenden, som det viktigaste utvecklingsområdet. Hälften av studerandena har fått möjlighet att utvärdera och utveckla verksamheten.

Studerandena upplever att hälsan främjas väl. Främjandet av mental hälsa och säkerhetsfärdigheter upplevde studerandena att man genomfört sämre än främjande av hälsan i övrigt. Studerandena upplever att förebyggande av mobbning genomförs måttligt, men studerandena valde ändå förebyggande av mobbning som det allra viktigaste gällande tryggheten inom läroanstalten.

Främjande av studerandenas delaktighet och påverkansmöjligheter i läroanstaltsgemenskapen har effektiviserats. Delaktighet och påverkansmöjligheter är också på god nivå. Hörande av elever i ärenden som berör dem genomförs väl enligt utbildningsanordnarna.

Förebyggande av problem och säkerställande av tidigt stöd för dem som behöver det

Förebyggande av problem och tidig identifiering av stödbehov har i huvudsak förblivit oförändrad sedan lagen trädde i kraft. Utbildningsanordnarnas verksamheter relaterade till förebyggande av problem och tidigt stöd ligger på en god nivå. Efter att någon studerande har uttryckt oro över sitt eget välbefinnande eller oro över någon annan studerandes välbefinnande vidtas ändamålsenliga åtgärder utan dröjsmål. Man samarbetar med vårdnadshavarna om ärenden som berör studerandena och man ser till att utbildningsanordnarnas elevhälsotjänster tidigt stöder identifiering av stödbehov.

Studerandena vet vilka som hjälper till när man har problem och upplever att man reagerat rätt väl på studerandenas problem. Det finns variation i hur lätt det är att be om hjälp när man har problem. Ju bättre de studerande kände till vilka som hjälper, desto lättare upplevde studerandena att det var att be om och få hjälp. Män upplevde det vara lite lättare än andra att be om

hjälp än kvinnor. De som trivs bra på läroanstalten upplevde att det var lättare att be om och få hjälp vid olika problem, än de som trivdes bara måttligt eller dåligt. Studerande som trivdes bra på läroanstalten upplevde att man reagerade på och gav stöd snabbare än de studerande som trivdes dåligt.

Främjande av välbefinnandet, hälsan, säkerheten och tillgängligheten i skol- och studiegemenskapen och -miljön, gemensam verksamhet samt samarbetet mellan hemmet och läroanstalten

Generellt inriktad elevhälsa har som helhet betraktat effektiviserats lite. De lagenliga principerna för generellt inriktad elevhälsa genomförs rätt väl.

Studerandenas delaktighet i generellt inriktad elevhälsa har effektiviserats och ligger på en god nivå. Läroanstaltspersonalens primära ansvar för gemenskapens välbefinnande genomförs väl. Generellt inriktad elevhälsa genomförs väl i samarbete mellan alla aktörer. Lärarnas delaktighet i generellt inriktad elevhälsa ligger på en god nivå. Delaktigheten för andra som arbetar i läroanstaltssamarbete är måttlig. Vårdnadshavarnas delaktighet i generellt inriktad elevhälsa ligger på en tämligen dålig nivå.

Främjande av välbefinnande i studiemiljön ligger på en rätt god nivå. Främjandet av välbefinnande, hälsa och säkerhet på läroanstalten ligger i huvudsak på en god nivå. Förebyggande av olyckor har genomförts bäst medan lokaliteternas tillgänglighet är sämst. Samarbetet mellan hemmet och läroanstalten ligger på en rätt god nivå.

Elevhälsopersonalens deltagande i generellt inriktad elevhälsa varierar. Psykologers och kuratorers deltagande i generellt inriktad elevhälsa har effektiviserats lite. Kuratorer deltog i generellt inriktad elevhälsa väl, hälsovårdare rätt väl, psykologer sällan och läkare nästan aldrig.

Studerandena anser att de på läroanstalten får vara sig själva, känna sig trygga, att de har kompisar och att de tycker om studierna. Man upplevde att lärarna stöder gemenskapen. Lärarna har rätt bra med tid för diskussioner med studerandena och lärarna är rätt mycket intresserade av hur det står till med dem.

Tryggande av en jämlik tillgång till och kvaliteten på de elevhälsotjänster som eleverna och de studerande behöver

Individuellt inriktad elevhälsa har effektiviserats delvis. Studerandenas möjlighet att påverka sammansättningen i sektorsövergripande grupper och att studerandenas samtycke efterfrågas för behandling av ärenden i en sektorsövergripande expertgrupp har effektiviserats rätt mycket.

Den individuellt inriktade elevhälsan ligger på en mycket god nivå. Av principerna för individuellt inriktad elevhälsa genomförs följande nästan alltid:

- Elevhälsan genomförs i samarbete med studerandena och studerandens önskemål och åsikter beaktas.
- Studerandena har gett sitt samtycke till att vårdnadshavarna kan delta i behandlingen av olika ärenden.
- Studeranden har möjlighet att påverka sammansättningen i den sektorsövergripande expertgruppen.

Funktionerna för behandlingen av en enskild studerandes eller en studerandegrupps ärenden i en sektorsövergripande expertgrupp som sammanställs från fall till fall har effektiviserats måttligt, men nuläget är mycket gott. En enskild studerandes eller studerandegrupps ärenden behandlas i en sektorsövergripande expertgrupp som nästan alltid sammanställs från fall till fall. Behandlingen av ärendet grundar sig nästan alltid på studerandens eller vårdnadshavarens samtycke. Medlemmarna i expertgruppen utses nästan alltid med studerandens samtycke. Individuella möten registreras alltid.

Psykologtjänsterna har effektiviserats rätt mycket och kuratorstjänsterna lite efter lagändringen. Tillgången till hälsovårdstjänster och kuratorstjänster är god. Tillgången till psykologtjänster och läkartjänster är måttlig. Tillgången till elevhälsotjänster varierar mellan utbildningsanordnarnas verksamhetsställen i olika kommuner. Tillgången till psykolog- och läkartjänster mellan verksamhetsställen i olika kommuner varierar mest.

Studerandena upplevde att de enkelt får tillgång till hälsovårdstjänster och kuratorstjänster. Studerandena upplevde att de rätt enkelt får tillgång till psykolog- och kuratorstjänster. Under praktikperioder upplevde studerandena att det var något svårare att få elevhälsotjänster.

Studerandens lagenliga rätt (tidsfrister) att inom utsatt tid anlita elevhälsotjänster tillgodoses som helhet betraktat nästan alltid. Av de enskilda rättigheterna tillgodoses alltid: möjligheten till samtal om studerandens vårdnadshavare tar kontakt, hänvisning av studeranden till andra elevhälsotjänster utifrån en psykologs eller kurators bedömning och vid behov hänvisning av studeranden till annan verksamhet som stödjer studerandens behov av särskilt stöd. Studerandens rättigheter tillgodoses jämlikt på verksamhetsställen inom samma kommun. Tillgodoseendet av studerandens rättigheter varierar mellan verksamhetsställen i olika kommuner.

Studerande som behöver särskilt stöd har enligt utbildningsanordnarnas utvärderingsgrupper specialbehov när det gäller tillgången till elevhälsa. Även studerande med ett annat modersmål än finska eller svenska har vissa specialbehov.

Kommunerna där läroanstalterna är belägna fullgör nästan alltid sitt ansvar inom elevvårdstjänster. En tillräcklig dimensionering av elevhälsopersonalen alltså tillgången till psykologer och kuratorer har förbättrats i och med lagändringen. Nuläget i tillgänglig personal varierar enligt yrkesgrupp.

Tillgängligheten är måttlig när det gäller kuratorer och god när det gäller hälsovårdare. Dimensioneringen gällande psykologer är tämligen otillräcklig. Även dimensioneringen gällande läkare är tämligen otillräcklig. Tillräckligheten när det gäller psykologer och kuratorer varierar områdesvis.

Hur genomförandet och ledningen av elevhälsan har stärkts som en funktionell helhet och ett sektorsövergripande samarbete

Planeringen och genomförandet av elevhälsa har effektiviserats efter att lagen trädde i kraft. Särskilt har utvecklingen av rutiner inom elevhälsa effektiviserats. Överenskommelser om principerna för vårdnadshavarnas delaktighet har effektiviserats litet.

Nuläget inom planering och genomförande av elevhälsa ligger i huvudsak på en god nivå. Planeringen av anordnande av individuellt inriktad elevhälsa och överenskommelse om principerna för sektorsövergripande och professionellt samarbete genomfördes bäst. Överenskommelse om principerna för vårdnadshavarnas delaktighet, personalens kompetensutveckling gällande elevhälsa och uppföljning och utvärdering av elevhälsa (egentillsyn) förverkligas sämre än de övriga funktionerna.

Det förekommer vissa skillnader i planeringen och genomförandet av elevhälsan mellan de olika verksamhetsställena.

Merparten av utbildningsanordnarna har lagstadgade elevhälsoplaner och de styr anordnandet av elevhälsa.

Majoriteten av utbildningsanordnarna har lagenliga elevhälsogrupper och en anordnarspecifik styrgrupp för elevhälsan. Det har kommit fram att det finns en del utmaningar i informationsgången mellan elevhälsogrupperna.

Samarbetet över förvaltningsgränserna har effektiviserats lite efter lagändringen. Som helhet betraktat fungerar samarbetet väl.

Det förebyggande samarbetet inom elevhälsa har förblivit oförändrat efter lagändringen. Som helhet betraktat ligger samarbetet på en måttlig nivå. Det förebyggande samarbetet med ungdomsväsendet fungerar väl. Även samarbetet med församlingar, social- och hälsovårdsväsendet och andra yrkesutbildningsanordnare fungerar rätt väl. Med grundläggande utbildning och gymnasier fungerar samarbetet måttligt. Med polisen fungerar samarbetet måttligt.

Arbetsmängden för nästan alla yrkesgrupper har ökat efter lagändringen. Mest har arbetsmängden ökat för lärare, kuratorer och psykologer. Arbetsmängden har även ökat för rektorer, speciallärare och studievägledare.

Utbildningsanordnarnas lagstadgade informations- och styrningsskyldighet gällande elevhälsa har effektiviserats litet. Som helhet betraktat fullgörs informations- och styrningsskyldigheten på en god nivå. Bäst genomfördes följande: studerandena har informerats om tillgängliga elevhälso-

tjänster, personalen har informerats om elevhälsotjänster som är tillgängliga för studerande och elevhälsopersonalen har instruerats att handleda den studerande att ansöka om elevhälsoförmåner och -tjänster som behövs. Anordnarna har utmaningar i att komma överens om systematiska verksamhetsätt för fall där studeranden inte svarar på elevhälsans kontaktförsök eller om studeranden vägrar att komma på möten. Studerandenas erfarenheter av huruvida informationen är tillräcklig varierar. För studerandena var läraren och grupphandledaren de viktigaste kanalerna för att få information om elevhälsan. Upplevelsen av tillräcklig tillgång till information skiljer sig beroende på vilket modersmål den studerande har och hur den studerande trivs på läroanstalten.

Sekretess och informationsöverföring har förblivit oförändrade efter lagändringen. Informationsutbytet mellan parter som deltar i elevhälsa genomförs måttligt. De som deltar i elevhälsa får eller utväxlar nästan alltid alla för elevhälsan nödvändiga uppgifter. Funktioner i anslutning till informationsöverföring har förblivit oförändrade efter att lagen trädde i kraft. Under studievägen överförs information måttligt vid övergångsskedet från grundläggande utbildning till grundläggande yrkesutbildning.

Konsekvenser av lagen om elev- och studerandevård

Konsekvenser för myndigheternas verksamhet

- Ansvarsfördelningen bland aktörer inom elevhälsa har blivit tydligare och verksamheten har strukturerats bättre.
- Ledningen av elevhälsa har strukturerats.
- Elevhälsans tyngdpunkt har ännu inte förskjutits från individuellt inriktad till generellt inriktad elevhälsa eller till tidigt ingripande och förebyggande arbete.
- Informationsgången mellan olika förvaltningsområden har inte förbättrats.
- Man har inte lyckats avlägsna onödiga hinder för samarbetet mellan olika myndigheter kring elevhälsa.

Samhälleliga konsekvenser

- Elevhälsa har blivit en mer sektorsövergripande helhet.
- Lagstiftningen och begreppen inom elevhälsan har blivit något tydligare.
- Som helhet betraktat har elevhälsoarbetet effektiviserats.
- Behovet av mentalhälsotjänster, socialtjänster och barnskydd har inte minskat.

Konsekvenser för övergripande elevhälsa

- Strukturen i elevhälsan har ökat.
- Studerandenas integritetsskydd har förbättrats.
- Begreppen i lagstiftningen och elevhälsan har blivit något tydligare.
- Registren har inte börjat fungera bättre.

Konsekvenser för ungdomar

- Ungdomarnas påverkansmöjligheter har förbättrats.
- Studerandenas delaktighet i generellt inriktad elevhälsa har förbättrats.
- Samarbetet kring elevhälsa har inte ökat mellan hemmet och läroanstalten.
- Antalet elever som avbryter sina studier har inte minskat.
- Andelen elever som slutför sina studier har inte ökat.

Konsekvenser för utbildningsanordnarens verksamhet

- Elevhälsan stödjer det fostrings- och undervisningsarbete som lärarna utför.
- Kuratorn och hälsovårdaren medverkar i den generellt inriktade elevhälsan.
- Korrigering åtgärder inom elevhälsa har inte minskat.
- Läkare medverkar inte i den generellt inriktade elevhälsan.

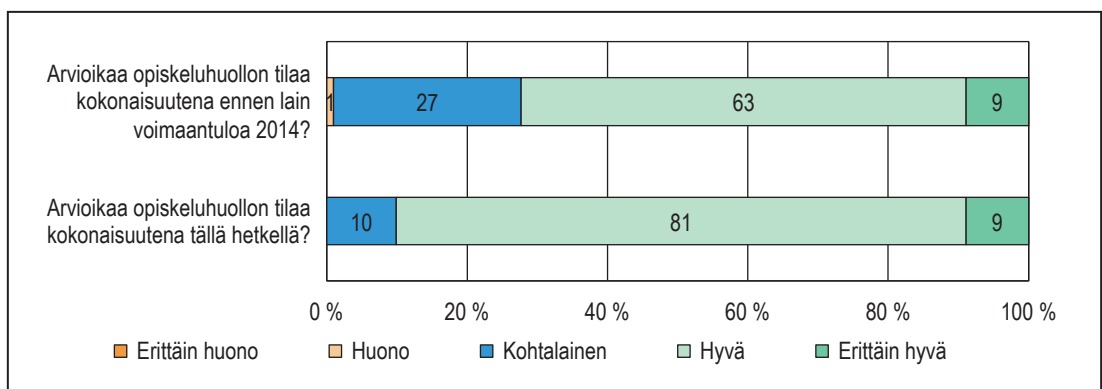
Konsekvenser för tillgången till och kvaliteten på elevhälsotjänsterna

- Studerandena kan anlita elevhälsotjänster inom de tidsfrister som ställs i lagen.
- Tillgången till elevhälsotjänster har förbättrats
- Studerandena får lättare hjälp inom elevhälsa.
- Kvaliteten på elevhälsotjänster har blivit mer jämlik.

Opiskeluhuollon vahvuudet, kehittämiskohteet ja hyvät käytännöt

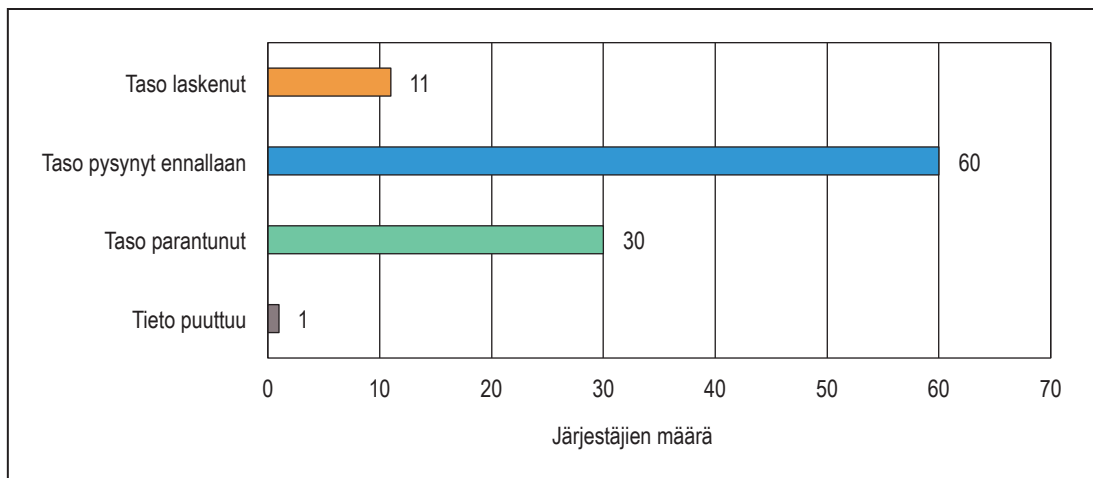
Opiskeluhuollon tila kokonaisuutena on koulutuksen järjestäjien mielestä hyvä, ja se on parantunut oppilas- ja opiskelijahuoltolain voimaantulon jälkeen

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin arvioimaan opiskeluhuollon tilaa kokonaisuutena ennen lain voimaantuloa ja sen jälkeen (kuvio 1). Opiskeluhuollon tila on arviointien mukaan parantunut lain voimaantulon jälkeen. Järjestäjistä 72 prosenttia arvioi opiskeluhoitonsa tilan ennen lain voimaantuloa vähintään hyväksi, kun lain voimaantulon jälkeen 90 prosenttia arvioi opiskeluhoitonsa tilan vähintään hyväksi.

KUVIO 1. Koulutuksen järjestäjien arviot opiskeluhuollon tilasta (n = 101)

Lain voimaantulon jälkeen opiskeluhuollon parantumisesta kertoi 30 (29 %) järjestäjää (kuvio 2). Opiskeluhuollon tila on heikentynyt 11 järjestäjällä (11 %). Muut järjestäjät ovat arvioineet sen pysyneen pääasiassa ennallaan.

KUVIO 2. Opiskeluhuollon tilassa tapahtunut muutos lain voimaantumisen jälkeen

Koulutuksen järjestäjien arvioimat opiskeluhuollon vahvuudet

Koulutuksen järjestäjien mielestä seuraavat asiat ovat niiden opiskeluhuollon keskeisiä vahvuuksia (kuvio 3).

Moniammatillisuuden ja toimijoiden välisen yhteistyön mainitsi yli puolet koulutuksen järjestäjistä. Tämä vahvuusalue käsitti eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhdessä työskentelyn ja yhteistyöverkostot. Toimintaa tukee toimijoiden tuttuus, motivoituneisuus ja yhteistyökykyisyys. Opiskeluhuoltoa myös kehitetään yhdessä. Lisäksi vahvuutena tuotiin esiin tiedon siirtyminen eri osapuolille sekä toimiva nivelvaiheen yhteistyö.

Ammattitaitoisen ja sitoutuneen henkilöstön maininneet kuvasivat opiskeluhuollon henkilöstön olevan osaavaa ja tekevän työtä suurella sydämellä. Asiantuntijat pitävät työtään tärkeänä, ja toiminnalle on myös johdon tuki.

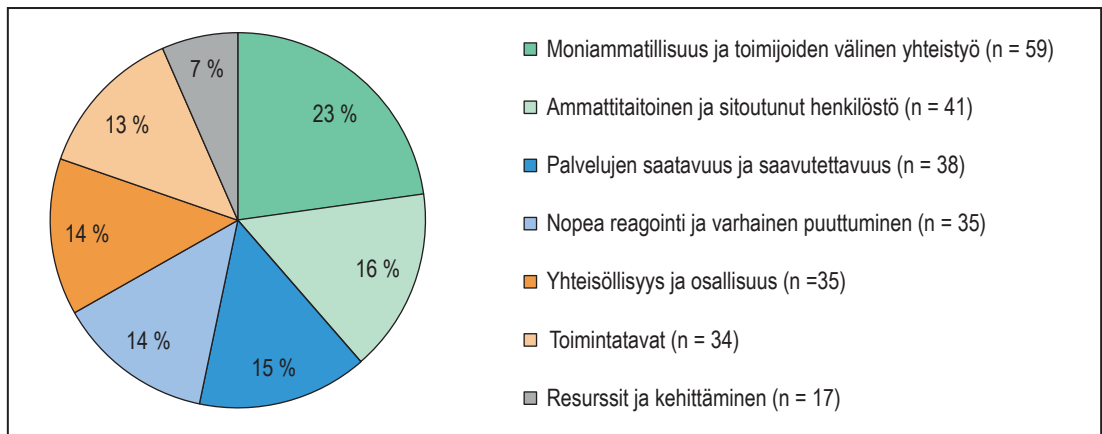
Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus. Osa koulutuksen järjestäjistä arvioi, että opiskeluhuollon palveluja on riittävästi saatavilla. Yhteistyö palvelujen tarjoajien kanssa on toimivaa, ja opiskelijat pääsevät palveluihin joustavasti ja lähellä.

Nopea reagointi ja varhainen puuttuminen. Vahvuutena pidettiin sitä, että opiskelijan tarpeet huomataan ajoissa ja niihin pystytään reagoimaan pikaisesti. Tämä onnistuu etenkin pienessä oppilaitoksessa, jossa koko henkilökunta tuntee opiskelijat ja osallistuu opiskelijan ohjaamiseen. Koulutuksen järjestäjät myös panostavat ennaltaehkäisevään toimintaan ja tarjoavat varhaista tukea.

Yhteisöllisyys ja osallisuus. Yhteisöllinen opiskeluhuolto, turvallisuus ja opiskelijoiden osallisuus tulivat esiin koulutuksen järjestäjien vastauksissa. Koko henkilökunta osallistuu ohjaukseen ja huolenpitoon, ihmiset tuntevat hyvin toisensa ja ilmapiiri on välittävä.

Toimintatavat. Opiskeluhoiltoa tukevia toimintatapoja ovat esimerkiksi hyvin ohjeistetut toimintamallit, opiskelijan yksilöllinen kohtaaminen sekä yhtenäinen ja pitkäjänteinen toimintakulttuuri. Monet toimintaprosessit ovat vakiintuneet, ja opiskeluhoiltoa toteutetaan opiskelijälähtöisesti.

Resurssit ja kehittäminen. Osa koulutuksen järjestäjistä on resursoinut opiskeluhoiltoon hyvin. Järjestäjät kertoivat, että toimijoilla on halua parantaa toimintaa, ja kehittämistä myös tehdään systemaattisesti.

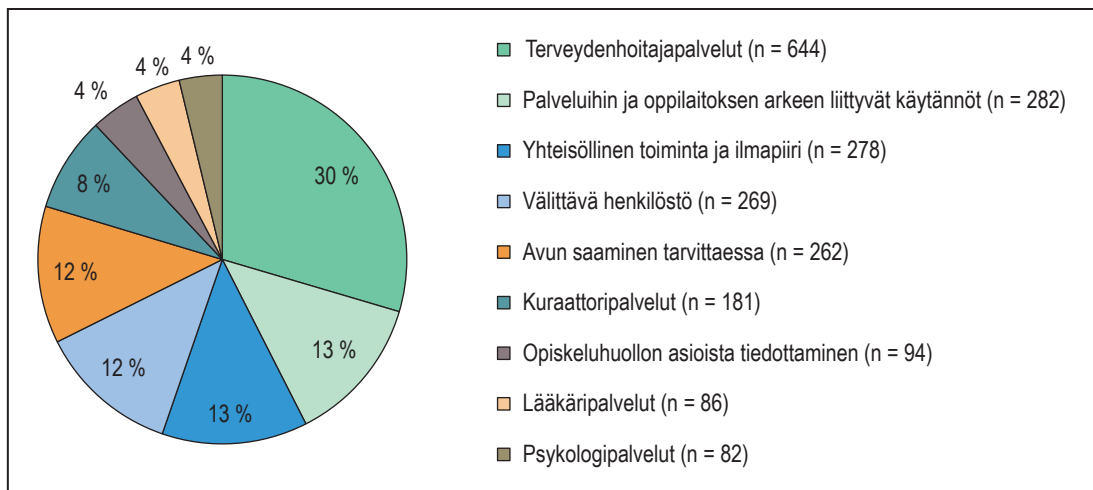

KUVIO 3. Opiskeluhoilto vahvuudet koulutuksen järjestäjien arvioimana (102 arviointiryhmää, 259 vahvuutta)

Opiskeluhoilto vahvuudet opiskelijoiden mukaan

Opiskelijat mainitsivat yhteensä 2178 asiaa, jotka heidän mukaansa toimivat oppilaitoksen opiskeluhoiltoissa hyvin (kuvio 4). Ne luokiteltiin seuraavasti:

- **Terveydenhoitajapalvelut** (30 %, n = 644)
- **Palveluihin ja oppilaitoksen arkeen liittyvät käytännöt** (tilat, ruoka, koulupäivän rakenne, ajanvaraus opiskeluhoilto palveluihin, palvelujen sijainti) (13 %, n = 282)
- **Yhteisöllinen toiminta ja ilmapiiri** (opiskelijoiden kuunteleminen, kiusaamisen ehkäisy, tapahtumat, osallisuus, yhdenvertaisuus) (13 %, n = 278)
- **Välittävä henkilöstö** (ryhmänohjaajat, opettajat, opinto-ohjaajat, erityisopettajat) (12 %, n = 269)
- **Avun saaminen tarvittaessa** (palveluihin pääsy yleisesti, yksilöllisyys, hyvinvoinnin edistäminen) (12 %, n = 262)
- **Kuraattoripalvelut** (8 %, n = 181)
- **Opiskeluhoilto asioista tiedottaminen** (4 %, n = 94)
- **Lääkäripalvelut** (4 %, n = 86)
- **Psykologipalvelut** (4 %, n = 82)

KUVIO 4. Opiskeluhuollon vahvuudet opiskelijoiden arvioimana (2026 opiskelijaa, 2178 vahvuutta)

Opiskeluhuollon kehittämiskohteet koulutuksen järjestäjien mukaan

Koulutuksen järjestäjien arviointiryhmiä pyydettiin mainitsemaan kolme keskeisintä opiskelu-
huollon kehittämiskohdetta (kuvio 5). Koulutuksen järjestäjät mainitsivat yhteensä 264 asiaa,
jotka luokiteltiin seuraaviin asioihin:

Opiskeluhuollon toimijoihin ja henkilöstöön liittyvinä kehittämiskohteina järjestäjät toivat
esiin koko oppilaitosyhteisön aktivoimisen opiskeluhoitotyöhön, henkilöstön kouluttamisen
opiskeluhoollollisiin asioihin sekä yhteistyön lisäämisen. Lisäksi työnjakoa opiskeluhoollon
toimijoiden välillä tulisi usein selkiyttää ja tiedonkulkua parantaa.

Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuden lisääminen opiskelijahuollon kehittämiseen tuotiin
esiin yleisellä tasolla. Esiin tuotiin myös opiskelijakuntatoiminnan edelleen kehittäminen sekä
yhteistyö huoltajien kanssa opiskeluhoitosuunnitelmaan ja sen toteuttamiseen liittyen.

Opiskeluhuollon seurannassa ja arvioinnissa kehittämiskohteiksi nimettiin systemaattinen
palautteen kerääminen ja hyödyntäminen, toiminnan arviointi sekä mittaritieto ja seuranta.

”Toiminnan arvioinnin kehittäminen”

”Säännöllisyyttä palautteiden keräämiseen ja seurantaan”

Opiskeluhoitopalvelujen kehittämisessä nousivat esiin kuraattori-, psykologi-, terveydenhoitaja- ja lääkäripalveluiden parempi saatavuus ja hyödyntäminen. Lisäksi tuotiin esiin opiskeluhoillon palveluiden tulevaisuus ammatillisen koulutuksen reformissa.

”Kuraattoripalveluiden tehokkaampi hyödyntäminen”

”Kuraattorin puuttuminen”

”Psykologipalveluiden saatavuudessa parantamisen varaa”

”Aikuisopiskelijoiden saamat palvelut reformin myötä askarruttavat jo nyt, mitä ja miten ja kuka ja millä rahalla?”

Yhteisöllisessä opiskeluhoilossa ja ongelmien ennaltaehkäisyssä kehittämiskohteina ovat niiden osuuden lisääminen määrällisesti opiskeluhoitotyössä sekä niiden määrittely ja suunnittelu käytännössä.

”Painopiste ennaltaehkäisevään opiskeluhoitotyöhön”

”Yhteisöllisen opiskeluhoillon määrittely”

”Yhteisöllisen opiskeluhoillon osuuden lisääminen”

Opiskelijan hyvinvoinnin tukemisessa koulutuksen järjestäjien mielestä seuraavia asioita tulisi edistää paremmin: opiskelijoiden fyysinen terveys, opiskelutaidot, opintojen etenemisen seuranta ja maahanmuuttajien tuen tarpeen selvittäminen.

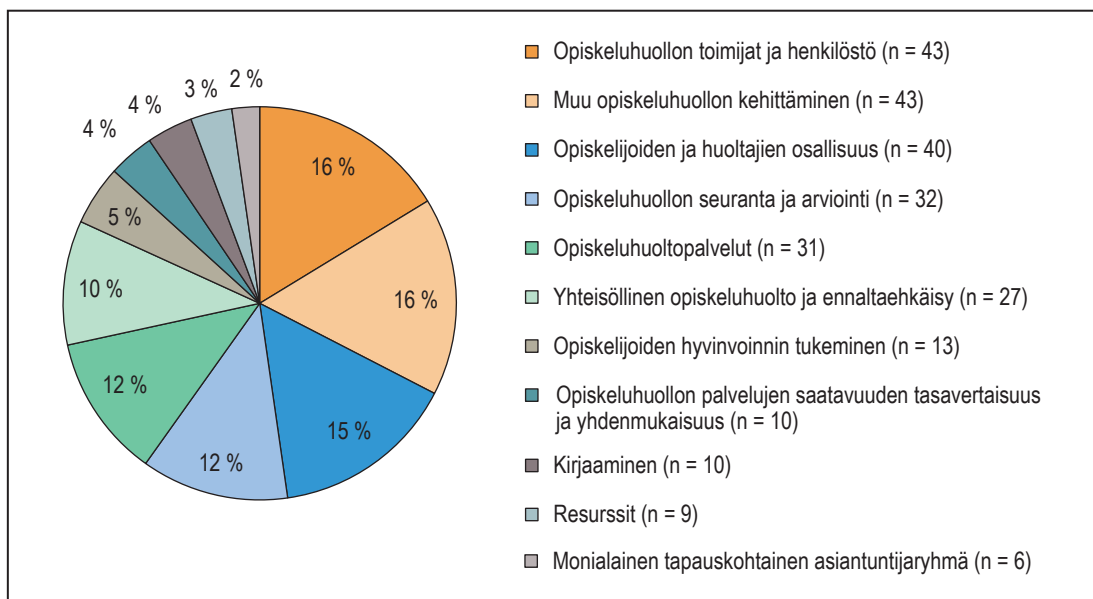
Opiskeluhoitopalvelujen saatavuuden tasavertaisuudessa ja yhdenmukaisuudessa kehittämiskohteena oli opiskeluhoitotoiminnan yhdenmukaistaminen erityisesti koulutuksen järjestäjän toimipaikkojen yhdenvertaisuuden ja kuntien kanssa tehtävän yhteistyön vahvistamisen näkökulmista. Myös kotikuntalaskutusprosessin kehittäminen nousi esiin.

Kirjaamisessa ja dokumentoinnissa kehittämiskohteita olivat opiskeluhoitokertomusten dokumentoinnin kehittäminen monialaisissa asiantuntijaryhmissä ja kirjaamisen yhdenmukaistaminen ja yksinkertaistaminen.

Resurssit. Järjestäjien mielestä resursseja tarvitaan lisää ja niitä tulee kohdentaa oikeisiin asioihin.

Monialaiset tapauskohtaiset asiantuntijaryhmät tulivat myös esille kehittämiskohteena.

Muu opiskeluhoillon kehittäminen pitää sisällään muihin luokkiin sisältyttämiä asioita, esimerkiksi suunnitelmien käytäntöön vieminen ja opiskeluhoito työpaikalla tapahtuvan oppimisen aikana.

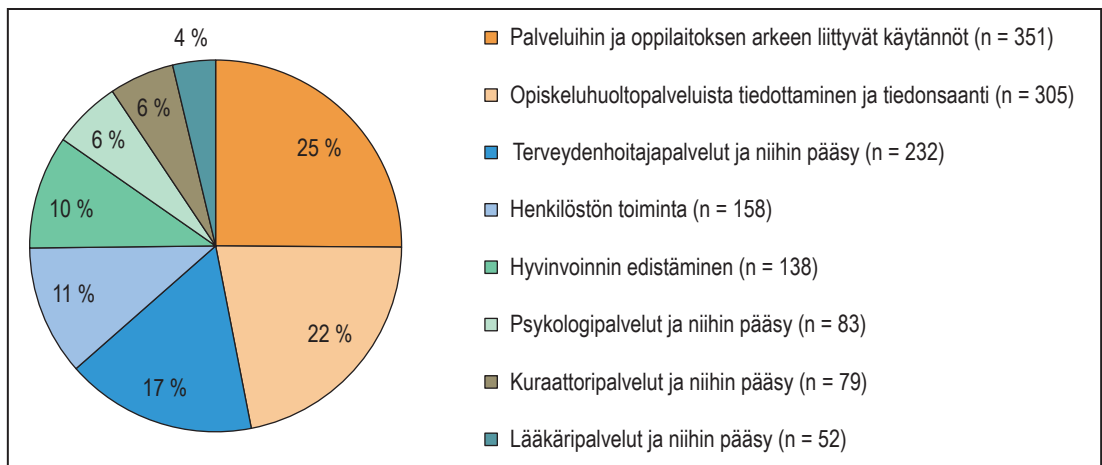

KUVIO 5. Koulutuksen järjestäjien esiin tuomat kehittämiskohteet (99 arviointiryhmää, 264 kehittämiskohdetta)

Opiskeluhoollon kehittämiskohteet opiskelijoiden mukaan

Opiskelijat mainitsivat yhteensä 1398 asiaa, jotka heidän mukaansa toimivat oppilaitoksen opiskeluhoollon huonosti (kuvio 6). Niitä olivat:

- **Palveluihin ja oppilaitoksen arkeen liittyvät käytännöt** (tilat, asunnot, ruoka, koulupäivän rakenne, ajanvaraus opiskeluhoolltopalveluihin, palvelujen sijainti) (25 %, n = 351)
- **Opiskeluhoolltopalveluista tiedottaminen ja tiedonsaanti** (22 %, n = 305)
- **Terveydenhoitajapalvelut ja niihin pääsy** (17 %, n = 232)
- **Henkilöstön toiminta** (opettaja, opinto-ohjaaja, muu henkilöstö) (11 %, n = 158)
- **Hyvinvoinnin edistäminen** (opiskelijan tuki, yhteishenki, mielenterveyden edistäminen, kiusaamisen ehkäiseminen) (10 %, n = 138)
- **Psykologipalvelut ja niihin pääsy** (6 %, n = 83)
- **Kuraattoripalvelut ja niihin pääsy** (6 %, n = 79)
- **Lääkäripalvelut ja niihin pääsy** (4 %, n = 52)

KUVIO 6. Opiskelijoiden arvioimat kehittämiskohteet (1770 opiskelijaa, 1398 kehittämiskohdetta)

Koulutuksen järjestäjien haasteet oppilas- ja opiskelijahuoltolain velvoitteiden toteuttamisessa

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin tuomaan esiin haasteita lain velvoitteiden toimeenpanossa. Järjestäjät (n = 86) mainitsivat haasteita olevan eniten opiskeluhoitopalvelujen saatavuudessa. Järjestäjien esiin tuomat opiskeluhoollon haasteet luokiteltiin seuraavasti:

- **Opiskeluhoitopalveluiden saatavuus (38 %)**

Psykologipalvelut puuttuvat edelleen.

Psykologipalveluresurssi on liian vähäinen tarpeeseen nähden.

Kuraattorilla ja psykologilla voisi olla enemmän resursseja.

Psykologi- ja kuraattoripalvelut tulivat viiveellä.

Riittävien psykologipalveluiden saaminen joillakin paikkakunnilla. Kunnilla on haasteita tarjota riittävästi psykologin palveluja – yksilökohtaisen opiskeluhoollon toteuttaminen lain edellyttämällä tavalla aiheuttaa henkilöstön keskuudessa erilaisia tulkintoja (esim. kuraattorin roolin muutos).

- **Yhteisöllinen opiskeluhoito (19 %)**

Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön koordinointi kaikissa koulutuksen järjestäjän toimipaikoissa – yhdenmukaisuus.

- **Dokumentointi (12 %)**

Kirjallisten dokumenttien laadinta hieman liian vähäisillä resursseilla.

Kirjaamisessa on vaihtelevia käytäntöjä puuttuvien yhtenäisten kirjausjärjestelmien vuoksi.

- **Yhteistyö eri toimijoiden välillä (11 %)**

Toiminta useiden eri kaupunkien kanssa.

Terveydenhoitaja- ja psykologiyhteistyössä on ilmennyt haasteellisuutta lähinnä em. toimijoiden välitettävän suuren vaihtuvuuden vuoksi ja osittain myös totutusta melko huomattavasti poikkeavan toimintatapakulttuurin vuoksi.

- **Lain tulkinta ja tuntemus (8 %)**

Lain voimaantulovaiheessa oli paljon epäselvyyksiä ja erilaisia tulkintoja, mikä hidasti valmistelutyötä.

Haasteena on ollut aikaisempien käytäntöjen ja uuden lain yhteensovittaminen.

- **Tiedonsiirto (7 %)**

Opiskeluhoitoryhmien kokoonpanojen muuttaminen on vaikuttanut esim. tiedonkulkuun vaikeut-taen sitä. Tästä syystä tieto tuen tarpeesta tulee opiskeluhoitohenkilöstölle välillä liian myöhään.

- **Yksilökohtainen monialainen opiskeluhoitoryhmä (6 %)**

Monialaisten asiantuntijaryhmien perustaminen ei käytännössä toteudu. Asiat ehkä hoitunevat psykologin, kuraattorin tai terveydenhoitajan omin voimin, tai sitten eivät hoidu.

Hyvät käytännöt opiskeluhoillon toteuttamisessa

Kolme neljästä koulutuksen järjestäjien arviointiryhmästä toi esiin hyviä käytäntöjä opiskeluhoillon toteuttamisessa (kuviot 7). Käytännöt liittyivät toimijoiden väliseen yhteistyöhön, yleisiin toimintatapoihin, opiskelijälähtöisyyteen, yhteisöllisyyteen, hallintoon ja kehittämiseen sekä nopeaan reagointiin opiskelijoiden huoliin.

Yhteistyö ja verkostot (27 %). Useimmin mainittu hyvä käytäntö oli toimijoiden välinen sujuva yhteistyö. Säännölliset kokoontumiset, moniammatillisuus, tiimit ja verkostot edistävät opiskeluhoollon toteuttamista.

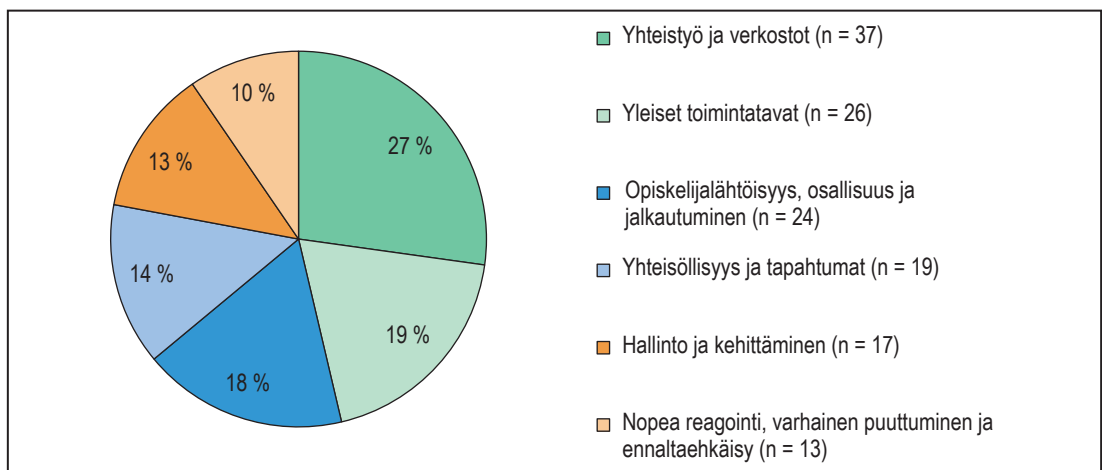
Yleiset toimintatavat (19 %) pitivät sisällään eri asioihin liittyviä vakiintuneita toimintatapoja ja mallien kehittämistä (esimerkiksi rehtori ja koulutuspäällikkö opiskeluhooltoryhmän jäsenenä, jaksopalaverit ja vertaissovittelun malli).

Opiskelijälähtöisyys, osallisuus ja jalkautuminen (18 %) nähtiin tärkeänä ja siihen liittyen tuotiin esille seuraavia käytäntöjä ja periaatteita: opiskelijan kohtaaminen, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, opiskelijoiden kuunteleminen ja ottaminen mukaan toimintaan, matala kynnyksen hakeutua palveluihin, opiskeluhoollon osana pedagogista toimintaa sekä opiskeluhoollon esittäytyminen opiskelijaryhmissä.

Yhteisöllisyys ja tapahtumat (14 %). Tähän hyvään käytäntöön liittyen arviointiryhmät toivat esille yhteisöllisyyden yleisesti sekä sen, että kaikki oppilaitoksessa työskentelevät osallistuvat opiskelijahuoltoon ja opiskelijoiden kanssa järjestetään yhteisiä tapahtumia ja teemapäiviä. Järjestäjillä oli myös käytössään yhteisöllisen opiskeluhoollon vuosikelloja ja yhteisöllisyyden edistämisen ohjelmia.

Hallinto ja kehittäminen (13 %). Arviointiryhmien mukaan opiskeluhoollon toteuttamista edistävät hallintoon ja kehittämiseen liittyvät käytännöt, kuten selkeästi kuvatut toimintamallit, systemaattisuus, hyvät kokouskäytännöt, tehokkuus, opiskeluhoollon koordinointi, kouluttaminen sekä toiminnan arviointi ja kehittäminen.

Nopea reagointi, varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisy (10 %) tarkoittaa muun muassa tarvittavan opiskeluhoollon kokoonpanon kokoamista välittömästi, nopeaa puuttumista poissaoloihin, kokonaisvaltaista tukea opiskelijoille, saavutettavuutta ja pienen oppilaitoksen tuomia vahvuuksia.

KUVIO 7. Opiskeluhoollon toteuttamisen hyvät käytännöt (77 arviointiryhmää, 136 käytäntöä)

Arvioivat johtopäätökset ja kehittämissuositukset

Arvioinnin taustalla oli eduskunnan opetus- ja kulttuuriministeriölle antama velvoite seurata oppilas- ja opiskelijahuoltolain 1287/2013 vaikutuksia opiskeluhuollon tehostumiseen, opiskeluhoitopalvelujen saatavuuteen, henkilöstön riittävyyteen ja opiskeluhuollon vaikuttavuuteen. Toimeksiannon ajankohta suhteessa lain lyhyeen voimassaoloaikaan vaikuttaa arvioinnin perusteella tehtäviin johtopäätöksiin.

Tässä arvioinnissa lain toimeenpanoa tarkastellaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain 1287/2013 tavoitteiden pohjalta, joita ovat seuraavat:

- edistää opiskelijoiden terveyttä, hyvinvointia ja osallisuutta
- ehkäistä ongelmien syntymistä ja turvata varhainen tuki sitä tarvitseville sekä ennaltaehkäisy ja varhaisen tuen turvaaminen sitä tarvitseville
- edistää oppilaitosyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä-turvata opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalveluiden yhdenvertainen saatavuus ja laatu
- vahvistaa opiskeluhuollon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

Lisäksi lain toimeenpanon arvioinnin perustana ovat hallituksen esityksessä (HE 67/2013 vp) mainitut tavoitteet ja ennakoituvat vaikutukset.

Arviointi antaa yleiskuvan siitä, miten oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpano on edennyt ja miten lain tavoitteet ovat koulutuksen järjestäjien, opiskelijoiden ja viranomaisten arvioimina toteutuneet. Opiskeluhuollossa tapahtuneita muutoksia arvioitiin koulutuksen järjestäjille ja opiskelijoille suunnatuilla kyselyillä. Järjestäjiä pyydettiin arvioimaan sekä opiskeluhuollon muutosta lain toimeenpanon 2014 jälkeen että opiskeluhuollon nykytilaa. Lisäksi muutoksia ja nykytilaa arvioitiin keskeisten viranomaisten ja sidosryhmien haastatteluilla. Opiskeluhoito on kokonai-

suutena tehostunut oppilas- ja opiskelijahuoltolain voimaantumisen jälkeen vähän. Ammatillisen koulutuksen opiskeluhoollon tila on kokonaisuutena kuitenkin melko hyvä. Johtopäätöksissä arvioinnin tuloksia tarkastellaan lain tavoitteiden mukaan.

2.1 Opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin, opiskelukyvyn ja osallisuuden edistäminen

Opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on pysynyt ennallaan lakimuutoksen jälkeen, mutta se on pääosin hyvällä tasolla. Psykkisen terveyden edistäminen on järjestäjien mielestä tehostunut eniten. Opiskelijoidenkin mielestä terveyttä edistetään hyvin. Opiskelijat kokivat kuitenkin mielenterveyden edistämisen toteutuvan heikommin kuin muun terveyden edistämisen. Tulosten mukaan näyttää siltä, että mielenterveyden edistämiseen olisi edelleen panostettava.

Opiskelijoiden opiskelukyvyn edistäminen on melko hyvällä tasolla, mutta tehostumista ei juuri ole lakimuutoksen jälkeen tapahtunut. Opiskelua edistävien tukipalveluiden järjestäminen toteutuu eri toiminnoista parhaiten. Opiskelurytmituksen parantamisessa ja maahanmuuttajien opiskeluhooltoon liittyvien erityistarpeiden huomioimisessa on eniten kehitettävää.

Opiskelijoiden osallisuuden edistäminen on tulosten mukaan tehostunut, ja se on hyvällä tasolla järjestäjien mukaan. Opiskelijoita myös kuullaan heitä koskevissa asioissa hyvin. Opiskelijat pitivät osallisuudessa tärkeimpinä mielipiteiden huomioon ottamista opiskelun kehittämisessä ja opiskelun suunnittelussa. Opiskelijoiden mielestä ne eivät kuitenkaan toteudu niin kuin he toivoisivat. Reformissa on hyvä mahdollisuus pohtia, miten opiskelijoita voisi jatkossa ottaa paremmin mukaan opiskelun kehittämiseen ja suunnitteluun.

Edelleen vain noin puolet opiskelijoista oli sitä mieltä, että heillä on vähän vaikutusmahdollisuuksia opiskeluun liittyvien asioiden suunnitteluun, oppilaitoksen toiminnan arviointiin ja opiskelijoiden hyvinvoinnin parantamiseen. Kiihtäväksi menestyksensä arvioineet opiskelijat kokivat, että heille on tarjottu useammin mahdollisuuksia osallistua kehittämiseen. Reformia ajatellen on huolestuttavaa, että opiskelijat kokivat vaikutusmahdollisuutensa erityisen pieniksi työssäoppimisen ohjauksen parantamiseen. Olisiko tätä syytä kehittää jo reformiakin ajatellen? Opiskelijat nostivat omien vaikutusmahdollisuuksiensa parantamisen tärkeimmäksi osallisuuden kehittämiskohteeksi.

Opiskelijoiden kokemukset osallisuudestaan vaihtelivat opintomenestyksen, sukupuolen ja äidinkielen mukaan. Hyväksi opintomenestyksensä arvioineet kokivat myös osallisuuteensa paremmaksi kuin tyydyttäväksi opintomenestyksensä arvioineet. He pitivät osallisuutta myös tärkeämpänä. Naiset pitivät osallisuutta tärkeämpänä kuin miehet. Erityisesti miehet kokivat, että heillä on hyvät mahdollisuudet osallistua toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Mielenkiintoista on myös se, että muut kuin suomen tai ruotsinkieliset opiskelijat pitivät osallisuutta tärkeämpänä. Huolestuttavaa on, minkä vuoksi muun kieliset opiskelijat arvioivat muita alemmaksi seuraavat kohdat: onko opiskelijalla kavereita oppilaitoksessa ja tuntee ko hän olonsa turvalliseksi. Tähän asiaan on jatkossa tartuttava. Muissa asioissa erikielisten opiskelijoiden arvioinnit eivät eronneet.

Koulutuksen järjestäjät nostivat opiskeluhuollon haasteena esiin opiskelijoiden osallistumattomuuden. Opiskelijat eivät aina halua sitoutua omien asioidensa hoitamiseen, mikä ilmenee muun muassa siinä, että opiskelija ei tule tapaamisiin paikalle sovittuun aikaan. On hyvä muistaa, että kyse voi olla myös siitä, että opiskelijat vasta opettelevat vastuun ottamista ja osallisuutta omien asioittensa hoitamiseen.

2.2 Ongelmien syntymisen ennaltaehkäisy ja varhaisen tuen turvaaminen sitä tarvitseville

Opiskelijoiden ongelmien ennaltaehkäisy ja varhaisen tuen turvaaminen ovat pysyneet pääosin ennallaan lain voimaantulon jälkeen. Koulutuksen järjestäjien mukaan ongelmien ennaltaehkäisy ja varhainen tuki toteutuvat kuitenkin hyvin. Korjaavat toimenpiteet eivät kuitenkaan ole järjestäjien arvioiden mukaan vähentyneet. Tämä voi yhtäältä viitata siihen, etteivät ennaltaehkäisevän opiskeluhuollon vaikutukset vielä näy, ja toisaalta siihen, että opiskelijoiden opiskeluhuollon tarpeet edelleen lisääntyvät. Koulutuksen järjestäjät toivat avoimissa vastauksissaan esiin opiskelijoiden haasteiden jopa lisääntyneen. Vaikka koulutuksen järjestäjät pyrkivät ehkäisemään ongelmien syntymistä ennalta ja tuen tarpeen varhaista tunnistamista lain mukaan, ei opiskeluhuollon painopiste ole tulosten mukaan vielä siirtynyt ennaltaehkäisevään opiskeluhooltoon.

Opiskelijoiden näkemykset ongelmien syntymisen ennaltaehkäisystä ja varhaisesta tuesta olivat myönteiset. Tulosten mukaan näyttää siltä, että opiskelijan ilmaistua huolensa itsestään tai kaveristaan henkilöstö ryhtyy toimenpiteisiin viiveettä. Opiskelijoiden mielestä heidän huoliinsa tartutaan melko hyvin. Opiskelijat tietävät hyvin, keneltä he saavat apua omiin huoliinsa, opiskeluun liittyviin huoliin tai kotona oleviin ongelmiin ja opiskelukaverin pahaan oloon. Opiskelijoista suurin osa koki avun pyytämisen huoliinsa helpoksi. Viidesosa opiskelijoista koki avun pyytämisen kuitenkin vaikeaksi. Olisi hyvä pohtia, miten avun pyytämistä voisi helpottaa. Vaikeimmaksi opiskelijat kokivat avun pyytämisen kotona oleviin ongelmiin. Yli 60 prosenttia opiskelijoista koki, että henkilöstö reagoi heidän huoliinsa hyvin ja tukea annetaan nopeasti. Parantamisen varaa näyttää olevan erityisesti avun pyytämisen helpottamisessa ja huoliin reagoimisessa ja nopean tuen antamisessa.

Tärkeimpinä asioina ongelmien ennaltaehkäisyssä opiskelijat pitivät kiusaamisen, syrjinnän ja rasmin ehkäisyä. Ne toteutuvat opiskelijoiden mielestä kohtalaisesti, mutta opiskelijat nostivat kiusaamisen ennaltaehkäisyn yhdeksi kehittämiskohteeksi. Niihin on tulosten mukaan tärkeää edelleen panostaa jatkossakin. Opiskeluhuollon eri ammattiryhmien mukanaolosta arjessa tärkeimpänä opiskelijat pitivät terveydenhoitajan läsnäoloa. Terveydenhoitaja onkin useimmiten opiskelijoille tutuin opiskeluhuollon edustaja. Onkin tärkeää varmistaa terveydenhoitajien riittävä läsnäolo opiskelijoiden arjessa. Tulosten mukaan vain puolet järjestäjistä ilmoitti terveydenhoitajan osallistuvan yhteisölliseen opiskeluhooltoon lähes aina tai aina ja lähes kolmasosa arvioi terveydenhoitajan osallistuvan harvoin.

Aikaisemmassa ammatillisen koulutuksen opiskeluhuollon arvioinnissa opiskeluhuollon palveluiden organisointi arvioitiin ongelmakeskeiseksi ja reaktiiviseksi. Painopiste ei ollut ehkäisevässä toiminnassa (Kotamäki et al. 2010). Näyttäisi siltä, että uuden lain myötä opiskeluhoolto on

mennyt reippaasti ennaltaehkäisevään suuntaan. Vielä ei kuitenkaan voida sanoa tapahtuneen sitä, että lain tavoitteena ollut opiskeluhuollon painopiste olisi siirtynyt ennaltaehkäisevään suuntaan.

Työssäoppimisen aikaisia opiskeluhoitopalveluita on syytä kehittää tukemaan paremmin varhaisen tuen tarpeen tunnistamista ja tuen antamista

Opiskelijoiden tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ei ole lain vaikutuksesta tehostunut. Vaikka koulutuksen järjestäjien mielestä ongelmien ennaltaehkäisyn ja varhaisen tuen tila on hyvä, jopa erittäin hyvä, on siinä myös kehittämistarpeita. Varhaisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen saaminen toteutuvat kohtalaisesti työpaikalla tapahtuvan oppimisen aikana. Koulutuksen järjestäjien välillä on kuitenkin eroja, ja kymmenesosalla järjestäjistä ne toteutuvat huonosti. Jatkossa on tärkeää varmistaa paremmin toteutuvat varhaisen tuen tunnistamisen ja tuen saamisen muodot työpaikalla tapahtuvan oppimisen ajalle.

Työpaikalla tapahtuvan oppimisen lisääntyessä varhainen tunnistaminen ja tuen saaminen korostuu. Työpaikkaohjaajien ja työpaikan henkilöstön varhaisen tuen tunnistamisen ja tuen antamisen osaaminen onkin varmistettava perehdytyksessä tai työpaikkaohjaajakoulutuksessa. Lisäksi opettajien osaaminen työpaikan ohjaamiseen on myös varmistettava. Opettajilla on työpaikan yhteistyökumppanina suuri rooli työpaikkaohjaajien ohjaamisessa. Koulutuksen järjestäjien on tärkeää rakentaa opiskeluhuollon järjestelmiin toimintatavat varhaiseen tukeen yhteistyössä kuntien kanssa. Vaikka järjestäjät ovat tulosten mukaan tiedottaneet työssäoppimisen aikaisesta opiskeluhuollosta opiskelijoille hyvin, on jatkossakin varmistettava, että opiskelijoilla on riittävä tietoa opiskeluhuollosta.

2.3 Oppilaitosyhteisön ja -ympäristön hyvinvoinnin, terveellisuuden, turvallisuuden ja esteettömyyden, yhteisöllisen toiminnan sekä kodin ja oppilaitoksen välisen yhteistyön edistäminen

Laki on tulosten mukaan lisännyt yhteisöllisen opiskeluhuollon painoarvoa, vaikka opiskeluhuollon painopiste ei lain tavoitteiden mukaan vielä ole siirtynytkään yksilökohtaisesta yhteisölliseen opiskeluhoitoon. Koulutuksen järjestäjien arviointien mukaan yhteisöllinen opiskeluhoito on kokonaisuutena tehostunut vähän, mutta lainmukaiset periaatteet toteutuvat melko hyvin. Koulutuksen järjestäjät nostivat yhteisöllisen opiskeluhuollon yhdeksi haasteeksi, ja samoin haasteeksi koettiin erityisesti yhteisöllisen opiskeluhuollon käytännön koordinointi kaikissa koulutuksen järjestäjän toimipaikoissa.

Opiskelijoiden mahdollisuudet vaikuttaa oppilaitosyhteisöön ovat järjestäjien mukaan tehostuneet, ja ne toteutuvat järjestäjien mielestä erittäin hyvin. Merkille pantavaa on kuitenkin se, että opiskelijoiden kokemukset vaikutusmahdollisuuksistaan olivat huonommat kuin järjestäjien. Vain puolet opiskelijoista koki, että heillä on vaikutusmahdollisuuksia oppilaitoksen yhteisten asioiden päätöksentekoon.

Arvioinnin myönteisenä tuloksena olivat opiskelijoiden kokemukset siitä, että oppilaitoksessa saa olla oma itsensä, olo koetaan turvalliseksi ja kavereita on. Opiskelijat kokivat myös, että heistä välitetään. Opiskelijat pitävät opettajan roolia tärkeänä, sillä opiskelijat kokivat, että opettajat välittävät heistä, opettajilla on melko hyvin aikaa keskustella heidän kanssaan ja opettajat ovat kiinnostuneita kuulumisista.

Ammatillisen koulutuksen reformi tuo uusia haasteita yhteisölliseen opiskeluhooltoon. Lähtökohtaisesti on hyvä, että opiskelijan polut suunnitellaan opiskelijan tarpeiden mukana. Opiskelijoiden oppimispolut voivat henkilökohtaistamisen myötä olla hyvin erilaiset ja eripituiset. Yksilön tarpeiden ja lähtökohtien ja yksilöllisten opiskeluohjelmien korostamisen myötä haasteeksi voi muodostua yhteisöllisyyden, kuten ryhmäytymisen ja yhteisöllisen toiminnan ja ennaltaehkäisevän opiskeluhoollon, väheneminen. Se voi puolestaan vaikuttaa siihen, että opiskelija jää yksin omien huoliensa kanssa eikä voi osallistua yhteisölliseen opiskeluhooltoon. Myös opiskeluryhmän tuki voi heikentyä. Jotta opiskelija ei jää yksin omien huoliensa kanssa, on reformissa turvattava yhteisöllisen toimintakulttuurin luominen.

Tulosten mukaan oppilaitoksen henkilökunnalla on pääosin vastuu oppilaitosyhteisön hyvinvoinnista ja yhteisöllistä opiskeluhooltoa toteuttavat kaikki opiskeluhoollon toimijat. Tarkasteltaessa opiskeluhooltohenkilöstön osallistumista yhteisölliseen opiskeluhooltoon ilmenee osallistumisessa suuria eroja. Yhteisöllinen opiskeluhoolto edellyttää, että opiskeluhooltohenkilöstölle ja koko oppilaitoksen henkilöstölle luodaan mahdollisuudet siihen osallistumiseen. Tulosten mukaan kuraattorit osallistuvat aktiivisimmin yhteisölliseen opiskeluhoolto toimintaan. Vastaavasti psykologit osallistuivat vähiten. Psykologien ja kuraattoreiden osallisuus yhteisölliseen opiskeluhooltoon on kuitenkin lisääntynyt lain myötä. Yhteisöllisen opiskeluhoollon haasteena on, että yksilökohtainen opiskeluhoolto lainmukaisine velvoitteineen ja aikamäärineen vie opiskeluhooltohenkilöstön resursseja yhteisölliseltä opiskeluhooltotyöltä. Myös henkilöstön osuudesta yhteisöllisessä opiskeluhoollossa säädetään laissa hyvin yleisellä tasolla.

Ammatillisen koulutuksen opiskeluhoollossa on edelleen tärkeää vahvistaa opiskeluhooltohenkilöstön osallisuutta yhteisöllisessä opiskeluhooltotyössä ja kohdentaa voimavaroja siihen. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on muun muassa osallistumista keskusteluihin ja kokouksiin ja yhteisöllisiin tapahtumiin. Tulosten mukaan suurimpana opiskeluhooltohenkilöstön yhteisölliseen opiskeluhooltoon osallistumisen esteenä on aika, koska yksilökohtaisen opiskeluhoollon tehtävät, useat toimipaikat ja isot opiskelijamäärät vievät suuren osan ko. henkilöstön työajasta. Useimmat opiskeluhoollon henkilöt työskentelevät monilla toimipaikoilla, mikä voi jo välimatkien ja ajankäytön vuoksi myös estää osallistumisen yhteisölliseen opiskeluhooltoon.

Yhteisöllisen opiskeluhoollon toimeenpanoa hankaloittaa osin se, ettei laissa ole määritelty yhteisöllisen opiskeluhoollon sisällöstä eikä siihen liittyvistä vastuista. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on kuitenkin nostettu opiskeluhoollon lainsäädöksessä painopisteeksi yksilökohtaisen opiskeluhoollon rinnalle. Yhteisöllistä opiskeluhooltoa ei kuitenkaan ole säädetty yhtä tarkasti kuin yksilökohtaista opiskeluhooltoa. Näin ollen on tarpeen analysoida, pitäisikö yhteisöllisessä opiskeluhoollosta säätää aiempaa tarkemmin ja pitäisikö se ottaa painavammin huomioon henkilöstön mitoituksessa.

2.4 Opiskelijoiden tarvitsemien yksilöllisten opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertaisen saatavuuden sekä laadun turvaaminen

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki toi monia muutoksia ammatillisen koulutuksen yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon. Suuria muutoksia olivat psykologi- ja kuraattoripalvelujen tarjoaminen opiskelijoille ja opiskelijoiden oikeudet saada opiskeluhoitopalveluja eli ns. määrääjat. Laissa mainitaan psykologi- ja kuraattoripalvelujen määrääjien lisäksi myös terveydenhoitajalle ja lääkärille pääsyn määrääjat. Myös yksittäisen opiskelijan tai opiskelijaryhmän asioiden käsittely moniammatillisessa asiantuntijaryhmässä muutti opiskelijan asioiden käsittelyä.

Opiskelijat saavat psykologipalveluja vaihtelevasti

Terveydenhoitajapalveluiden ja kuraattoripalveluiden saatavuus on erittäin hyvä. Psykologipalvelujen ja lääkäripalvelujen saatavuus on kohtalainen. Opiskeluhoitopalvelujen saatavuus vaihtelee kuitenkin eri kuntien alueilla sijaitsevissa toimipaikoissa. Psykologi- ja lääkäripalvelujen saatavuus vaihtelee eniten. Psykologipalvelut ovat tehostuneet lakimuutoksen jälkeen kohtalaisesti ja kuraattoripalvelut vähän. Terveydenhoitaja- ja lääkäripalvelut ovat pysyneet ennallaan.

Nykytilanne ei ammatillisen koulutuksen yksilökohtaisen opiskeluhoillon psykologipalvelujen osalta ole hyvä, vaikka psykologipalvelut ovatkin arvioinnin mukaan tehostuneet kohtalaisesti lakimuutoksen jälkeen. Vain kolmannes koulutuksen järjestäjistä arvioi saatavuuden hyväksi. Neljännes arvioi psykologipalvelujen saatavuuden huonoksi. Myös koulutuksen järjestäjien avoimissa vastauksissa psykologipalvelujen saatavuus oli keskeinen haaste. Psykologipalvelujen saatavuus vaihtelee eri kuntien alueilla sijaitsevissa toimipaikoissa. Vaikka koulutuksen järjestäjät arvioivat sijaintikuntien vastuun toteutuvan lähes aina, eivät opiskelijat saa yhdenvertaisesti psykologipalveluja, sillä psykologipalvelujen saatavuus näyttää olevan kuntakohtaista.

Psykologien mitoituksen riittävyys vaihtelee myös alueittain heikosta kohtalaiseen. Siten opiskelijoiden mahdollisuuteen saada psykologipalveluja vaikuttaa se, millä AVI-alueella hän opiskelee. Myös opiskelijat nostivat avoimissa vastauksissaan yhdeksi kehittämiskohteeksi psykologipalvelut ja niihin pääsyn, mikä osaltaan vahvistaa, että psykologipalvelut eivät ole riittäviä.

Ruotsinkielisten ja suomenkielisten koulutuksen järjestäjien opiskeluhoitopalvelujen saatavuudessa on pieniä eroja. Suomenkielisillä järjestäjillä kuraattoreiden saatavuus on parempi kuin ruotsinkielisillä. Psykologipalvelujen saatavuus on suomenkielisillä järjestäjillä kohtalainen ja ruotsinkielisillä huono.

Suurin osa opiskelijoista oli käyttänyt terveydenhoitajapalveluita. Opiskelijat kokevat saavansa apua terveydenhoitajapalveluista ja kuraattoripalveluista helposti. Opiskelijat olivat kuitenkin nostaneet terveydenhoitajalle pääsyn yhdeksi kehittämiskohteeksi. Terveydenhoitajapalveluiden saatavuus on tärkeää turvata, koska opiskelijat kääntyvät pulmissaan useimmiten terveydenhoitajan puoleen. Työssäoppimisen aikana opiskelijat kokevat saavansa palveluita melko helposti, mutta hieman vaikeammin kuin muuten. Opiskelijoiden tarpeet opiskeluhoitopalveluille vaihtelevat

opiskelijakohtaisten taustojen mukaan, ja on hyvä pohtia, miten opiskelijoiden tarpeisiin voisi vastata ennaltaehkäisevästi. Opiskelijoiden taustojen mukaan havaittiin eroja opiskeluhuoltopalvelujen käytössä. Keskimäärin muita enemmän (kahta tai useampaa) opiskeluhuoltopalvelua olivat käyttäneet muun muassa opiskelijat, jotka olivat muuttaneet eri paikkakunnalle opiskelemaan, opiskelijat, jotka viihtyvät oppilaitoksessaan huonosti, opiskelijat, jotka arvioivat opintomenestyksensä tyydyttäväksi, ja opiskelijat, joiden äidinkieli on ruotsi tai muu.

Opiskelijoilta kysyttiin myös sähköisten palveluiden käytöstä ja tärkeydestä. Opiskelijoista kaksi kolmannesta piti niitä tärkeinä. Vain viidennes opiskelijoista tiesi sähköisistä palveluista tai käytti niitä. Sähköiset opiskeluhuoltopalvelut voisivat tuoda helpotusta työssäoppimisen aikaiseen opiskeluhuoltoon ja voisivat siinä helpottaa varhaisen tuen tarpeen saamista.

Opiskelijan oikeudet saada opiskeluhuoltopalveluita toteutuvat lähes aina

Arvioinnista jäi kuva, että ammatillisen koulutuksen opiskelijat saavat psykologi- ja kuraattoripalvelut laissa määriteltyjen määräaikojen mukaan lähes aina. Tulosten mukaan lainmukaiset määräajat kuitenkin vaihtelevat eri kuntien alueilla sijaitsevissa toimipaikoissa. Määräaikojen ero oli suurin kahdessa velvoitteessa, jotka ovat seuraavat: kiireellisissä tapauksissa mahdollisuus keskusteluun psykologin tai kuraattorin kanssa samana tai seuraavana koulupäivänä ja mahdollisuus keskusteluun psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä koulupäivänä, kun opiskelija on tätä pyytänyt.

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin myös, miten opiskelijan asioiden käsittely jatkuu, kun opiskelija on päässyt ensimmäiseen keskusteluun. Vastausten mukaan opiskelijan asioiden käsittelyä jatketaan tapauskohtaisesti tarpeen mukaan, kunnes asia tulee hoidetuksi.

Arvioinnin mukaan psykologien mitoitus on riittämätön suhteessa opiskelijoiden tarpeeseen. Psykologien määrä on edelleen riittämätön, vaikka psykologien määrä on lisääntynyt. Osa koulutuksen järjestäjistä toi esiin myös sen, että psykologien suuri vaihtuvuus haittaa opiskelijoiden palveluiden turvaamista. Myös viranomais- ja sidosryhmähaastatteluista tuli esiin opiskeluhuoltoon tarvittavien psykologien määrän riittämättömyys ja vaikeudet saada päteviä henkilöitä virkoihin. Virkoihin on myös hakeutunut paljon vastavalmistuneita psykologeja, jotka saattavat vaihtaa työpaikkaa nopeastikin.

Psykologien riittämätön määrä vaikuttaa luonnollisesti myös psykologien osallistumiseen lain painopisteenä olleeseen yhteisölliseen opiskeluhuoltoon. Psykologit osallistuvat harvoin yhteisölliseen opiskeluhuoltoon. Tämä voi vaikuttaa siihen, että psykologit jäävät etäiseksi opiskelijoiden ja oppilaitosyhteisön arjesta. Lisäksi psykologien osaaminen jää ennaltaehkäisevän opiskeluhuollon osalta hyödyntämättä lähes kokonaan.

Kuraattoripalveluiden tilanne on parempi kuin psykologipalvelujen. Saatavuus on hieman parantunut lakimuutoksen jälkeen. Myös kuraattoripalveluiden saatavuus vaihtelee koulutuksen järjestäjän eri kuntien alueilla sijaitsevissa toimipaikoissa. Opiskelijoiden mahdollisuudet saada kuraattoripalveluita eivät siten ole yhdenvertaiset. Kuraattoripalvelujen saatavuus vaihtelee myös

AVI-alueiden mukaan. Kuraattoreiden riittävyys on hieman parantunut lakimuutoksen jälkeen ja riittävyys on melko hyvä. Kuraattorit osallistuvat melko usein yhteisölliseen opiskeluhooltoon, ja heillä onkin merkittävä rooli yhteisöllisessä opiskeluhoollissa.

Opiskelijat kokivat yksilöllisen avun saamisen ja pyytämisen helpoksi. Opiskeluhoitopalveluita käyttäneistä opiskelijoista yli puolet koki terveydenhoitaja-, kuraattori- ja psykologipalveluiden saatavuuden hyväksi. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden opiskeluhoollolliset saatavuuden erityistarpeet eivät nousseet esiin arvioinnin taustamuuttujatarkasteluissa.

Yksittäisen opiskelijan tai opiskelijaryhmän asiat käsitellään monialaisessa asiantuntijaryhmässä

Vaikka enemmistö koulutuksen järjestäjistä käsittelee yksittäisen opiskelijan tai opiskelijaryhmän tuen tarpeen ja opiskeluhoitopalvelujen järjestämisen lakisääteisessä monialaisessa asiantuntijaryhmässä, liittyy lain tulkintaan ja ryhmien kokoamiseen epäselvyyksiä. Yksittäisen opiskelijan tai opiskelijaryhmän asian käsittely ei siten aina ole lainmukaista. Syynä tähän ovat koulutuksen järjestäjien ja opiskeluhoitohenkilöstön epäselvyydet lain tulkinnassa. Koulutuksen järjestäjät toivat esiin useita lain tulkintaan liittyviä epäselviä asioita. Ryhmien kokoamista haittaa tietämättömyys siitä, kuka voi käynnistää opiskelijan asian käsittelyn, miten prosessi etenee ja miten suostumukset lain mukaan pyydetään. Ryhmien muodostamisessa on myös käytännön ongelmia. Suurimpana ongelmana tuli esiin asiantuntijaryhmien kokoaminen. Ryhmää on vaikea saada kokoon asiantuntijoiden aikataulujen tai välimatkojen vuoksi. Tämän vuoksi opiskelijoiden asioiden käsittely venyy, siirtyy tai jää hoitamatta. Psykologien ja kuraattorien määrän riittämättömyys ja aikataulujen tiukkuus vaikeuttavat osaltaan opiskelijoiden asioiden käsittelyä.

Koulutuksen järjestäjillä ja opiskeluhoitohenkilöstöllä on haasteita myös opiskelijan sitoutumisessa tapaamisiin tai silloin, kun opiskelija lain mukaisesti kieltää keskeisen asiantuntijan osallistumisen ryhmään. Keskeisen asiantuntijan puuttuminen voi kuitenkin vaikeuttaa opiskelijan asian käsittelyä.

Opiskeluhoollon tiedotus ja tiedonsaanti keskeinen kehittämiskohde opiskelijoiden mielestä

Koulutuksen järjestäjien mukaan opiskelijoille on tiedotettu käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista hyvin. Opiskelijoiden kokemukset tiedotuksen ja ohjauksen riittävyydestä kuitenkin vaihtelevat. Avoimissa vastauksissaan opiskelijat nostivat tiedotuksen keskeiseksi opiskeluhoollon kehittämiskohteeksi. Terveydenhoitajapalveluista opiskelijat ovat saaneet tietoa paremmin kuin muista opiskeluhoitopalveluista. Vähiten opiskelijat ovat saaneet tietoa psykologi- ja kuraattoripalveluista. Opiskelijoiden tärkeimmät tietokanavat ovat opettaja ja ryhmänohjaaja, joten heillä on keskeinen rooli tiedotuksessa ja ohjauksessa. Koulutuksen järjestäjien on siten varmistettava heidän tietämyksensä ja osaamisensa opiskeluhoollosta.

Koulutuksen järjestäjän ja opiskeluhuollon henkilöstön lakisääteinen velvollisuus ohjata opiskelijaa hakemaan opiskeluhuollon etuuksia ja palveluita toteutuu tulosten mukaan hyvin. Koulutuksen järjestäjien avoimista vastauksista nousi kuitenkin esiin monia opiskeluhuollon toteuttamiseen liittyviä tulkinnanvaraisia kohtia, esimerkiksi tiedon siirto, joissa henkilöstön tietoa ja osaamista on tarpeen syventää. Myös viranomaisten ja sidosryhmien haastatteluissa tuli esiin, että yhteydenottoja lain tulkintaan liittyen tulee edelleen melko paljon, mikä kertoo osaltaan epäselvistä asioista.

2.5 Opiskeluhuollon toteuttamisen ja johtamisen vahvistaminen toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) selkeytti opiskeluhuollon periaatteita, johtamista ja koordinoitua, yhdenmukaisti käytänteitä, teki opiskeluhuollosta monialaisemman kokonaisuuden ja toi yhtenevät rakenteet toimintaan aina esiopetuksesta toiselle asteelle eli ammatilliseen koulutukseen asti. Yhdenmukainen laki helpottaa eri osapuolten välistä keskustelua. Lain haasteita ovat edelleen tulkintaepäselvyydet sekä vaikeat käsitteet ja niiden sopimattomuus laajalle ikäskaalalle esiopetuksesta ammatilliseen koulutukseen.

Opiskeluhuollon suunnitelmallisuus on parantunut kohtalaisesti

Tulosten perusteella on pääteltävissä, että opiskeluhuollon suunnitelmallisuus on kokonaisuutena tehostunut. Tätä osoittaa muun muassa se, että koulutuksen järjestäjien opiskeluhuollon järjestämiseen liittyvät toiminnot ovat tehostuneet ja koulutuksen järjestäjillä on lakisääteiset opiskeluhuoltosuunnitelmat ja niiden koetaan ohjaavan opiskeluhuollon järjestämistä. Myös opiskeluhoitoryhmien perustaminen on tehostunut kohtalaisesti. Tiedonkulussa eri ryhmien välillä on haasteita, osittain tietosuojan liittyvien erilaisten tulkintojen vuoksi. Opiskeluhooltosuunnitelmat on melko usein laadittu yhteistyössä henkilöstön opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Yhteistyötä on kuitenkin varaa vielä parantaa. Myös opiskeluhooltosuunnitelmien yhteyden tarkistamisessa kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan on parantamisen varaa.

Oppilaitosten henkilöstö tuntee vaihtelevasti oppilas- ja opiskelijahuoltolain velvoitteita, ja erityisesti koulutuksen järjestäjät nostivat esiin tiedonsiirtoon liittyvät asiat ja yksilökohtaisen moniammatillisen ryhmän työskentelyn. Tietoa ja osaamista oppilas- ja opiskelijahuoltolaista on siten syytä parantaa. Opiskeluhuollon asioiden kanssa työskentelevien tulee tuntea oppilas- ja opiskelijahuoltolaki paremmin sekä sen taustalla oleva muu lainsäädäntö. Lain tulkintaepäselvyydet ja epätietoisuus oppilaitoksissa tulevat esille myös suuresta määrästä yhteydenottoja viranomaisiin ja sidosryhmiin. Tiedonsiirron haasteet liittyivät henkilöstön epävarmuuteen siitä, mitä tietoa voidaan jakaa ja siirtää.

Yhteistyö eri tahojen kanssa toimii kohtalaisesti

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan opiskeluhoitoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.

Koulutuksen järjestäjät arvioivat yli hallintorajojen menevän yhteistyön hyväksi, jopa erittäin hyväksi. Yhteistyö ennaltaehkäisevässä opiskeluhoitossa ei kuitenkaan ole tehostunut. Ammatillisessa koulutuksessa, kuten muissakin koulutusmuodoissa salassapitovelvoitteet ja tiedonsiirto-ongelmat vaikuttavat yhteistyöhön. Ongelmaksi koetaan myös henkilöstön vaihtuvuus. Osa järjestäjistä kokee sen haittaavan opiskeluhoitoa kehittämistä.

Ennaltaehkäisevä yhteistyö on pysynyt ennallaan lain voimaantumisen jälkeen. Opiskeluhoitoa ennaltaehkäisevä yhteistyö toteutuu hyvin nuorisotoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Melko hyvin yhteistyö toimii muiden ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa. Perusopetuksen ja lukioiden kanssa yhteistyö sujuu kohtalaisesti. Perusopetuksen kanssa yhteistyö oli vähentynyt. Poliisin kanssa on kohtalaisesti yhteistyötä, mutta se on vähentynyt lakimuutoksen jälkeen. Yhteistyö poliisin kanssa ja poliisin rooli olisivat kuitenkin turvallisuuden edistämiseksi ja kriisitilanteisiin valmistautumisessa tärkeitä. Poliisilla on myös merkittävä kasvatus- ja ohjaustehtävä. Yhteistyö poliisin kanssa tuo esille tietoa nuorista ja ilmiöistä, jotka voivat olla oppilaitoksen ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen kannalta olennaisia. Lisäksi poliisilta saadaan tarvittaessa asiantuntijatukea. Avoimissa vastauksissa nousi esiin poliisien kouluyhteistyön vähenemisen liittyvän poliisien resurssivähennyksiin.

Ammatillisen koulutuksen nivelvaiheyhteistyötä tehdään eri tahojen, kuten koulujen ja oppilaitosten ja muiden viranomaistahojen ja muiden toimijoiden, kanssa opiskelijan tullessa perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen ja opiskelijan siirtyessä työelämään. Yhteistyö toteutuu pääosin tietojen vaihtamisena, siirtopalaverina ja henkilöstön välisenä yhteistyönä. Tiedonsiirrossa on haasteita osittain siksi, että henkilöstöllä on erilaisia käsityksiä salassapidosta eikä osa tiedä riittävän tarkkaan, mitä tietoa voi siirtää.

Ammatillisen koulutuksen henkilöstön opiskeluhoitollinen työ on lisääntynyt lain myötä. Opettajien, psykologien ja kuraattorien työmäärä on lisääntynyt eniten. Lain yhtenä tarkoituksena oli helpottaa opettajien työtä. Tämä tavoite ei ole vielä toteutunut. Myös rehtorien ja erityisopettajien ja opinto-ohjaajien työmäärä on lisääntynyt. Opettajien lisääntyneeseen työmäärään ovat ilmeisesti olleet syinä vielä melko vähän aikaa voimassa ollut lainsäädäntö ja toiminnan organisoituminen ja koordinointi. Opettajilla on opiskelijoiden varhaisen tuen tarpeen tunnistamisessa ja opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemisen ja yhteisöllisyyden näkökulmasta merkittävä rooli. Opiskelijat toivat itse esiin opettajan ja ryhmänohjaajan keskeisen merkityksen opiskeluhoitoa tiedottamisessa ja ohjaamisessa. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat tarvitsevat lähiaikuisia, ja siinä opettajien ja ryhmänohjaajien roolit. Reformissa on turvattava opiskelijoille lähiaikuiset.

Opiskelijoiden hyvinvointi on jokaisen koulussa työskentelevän asia. Tämä asia ei ole vielä riittävän selvä, joten se vaatii esille nostamista. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan kaikkien opiskelijoiden kanssa työskentelevien sekä opiskeluhoitopalveluista vastaavien viranomaisten

ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä opiskelijoiden oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä kotien ja oppilaitosten välistä yhteistyötä. Tämän asian toteutuminen vaatii vielä tehtävien pohtimista oppilaitosyhteisöissä.

Koulutuksen järjestäjillä ei ole systemaattista opiskeluhuollon arviointijärjestelmää

Arvioinnin perusteella koulutuksen järjestäjien on syytä kiinnittää huomiota opiskeluhuollon seurannan ja arvioinnin systematisointiin. Koulutuksen järjestäjät keräävät opiskeluhuollosta tulosten mukaan arviointitietoa, mutta tiedon kerääminen ja niiden pohjalta tehtävä arviointi ja johtopäätökset eivät ole systemaattisia. Järjestäjät keräävät tietoa tyytyväisyyskyselyillä, itsearvioinneilla, kansallisilla ja paikallisilla seurannoilla. Opiskelijoilta kerätään tietoa järjestelmällisesti. Lähes kaikki järjestäjät ilmoittivat kysyvänsä palautetta opiskelijoilta. Palautteen hyödyntäminen ei ole opiskelijoiden palautetta lukuun ottamatta kovin järjestelmällistä. Koulutuksen järjestäjät hyödyntävät palautetietoa erityisesti opiskeluhuollon toteuttamiseen ja palvelujen saatavuuden tarkasteluun. Opiskelijoiden ja koulutuksen järjestäjien väliset käsitykset palautteen keräämisestä poikkesivat toisistaan. Opiskelijoiden vähemmistö koki saaneensa mahdollisuuksia palautteen antamiseen, vaikka koulutuksen järjestäjät kokevat keräävänsä opiskelijoilta palautetta järjestelmällisesti.

2.6 Muita havaintoja

Arvioinnin aikaan, keväällä 2017, oppilas- ja opiskelijahuoltolaki oli ollut voimassa vain noin 2,5 vuotta. Usea asia opiskeluhuollossa on tehostunut tai kehittynyt positiiviseen suuntaan lain myötä. Mutta edelleen opiskeluhuollossa ollaan monin paikoin vielä muutosvaiheessa. Kehittämistä on esimerkiksi tiedonsiirtokäytänteissä, ennaltaehkäisevän toimintaotteen tehostamisessa ja toimivien käytänteiden muotoutumisessa. Lain tuomista mahdollisista tuloksellisuuden liittyvistä muutoksista on ennenaikaista esittää johtopäätöksiä. Lisäksi on olennaista muistaa, että yhteiskunnassa moni asia vaikuttaa samanaikaisesti. Jonkin tilanteen heikentyminen voi johtua esimerkiksi yleisestä taloustilanteesta ja tarjolla olevista resursseista eikä oppilas- ja opiskelijahuoltolaista.

Laki on ollut voimassa niin vähän aikaa, että lain laajempien tavoitteiden saavuttaminen ei vielä näy. Arvioinnissa ei voitu havaita opiskelijoiden mielenterveyspalvelujen, sosiaalipalvelujen tai lastensuojelutarpeen vähenemistä. Näihin tarpeisiin vaikuttaa tosin niin moni muukin asia, joten oppilas- ja opiskelijahuoltolain suoranaisia vaikutuksia on haastavaa arvioida. Opintojen läpäisyssä ja keskeyttämisten vähentymisessä on näkyvissä pientä paranemista.

Ammatillisen koulutuksen reformi vaikuttaa ammatillisen koulutuksen opiskeluhuoltoon ja sen tarpeisiin. Erityisen kriittisinä tekijöinä voitaneen nostaa esiin määrärahojen supistumisen, opiskelijoiden opintojen aiempaa suuremman henkilökohtaistamisen ja sen myötä työpaikoilla tapahtuvan oppimisen lisääntymisen vaikutukset opiskelijoiden palveluihin.

Soten vaikutusten pohdintaa

Soten vaikutuksia opiskeluhooltoon pohdittiin yhdessä yleissivistävän koulutuksen arviointihankkeen kanssa, ja tämä pohdinta on siten yhtenevä. Opiskeluhooltoon tulee vaikuttamaan myös valmisteilla oleva sote-uudistus. Osa viranomaisista koki sote- ja maakuntauudistuksen suunnittelun edenneen sairaanhoito edellä, ja tämä nosti esiin uhkan siitä, että maakunnan erikoissairaanhoido alkaisi johtaa maakunnan opiskeluhoitoa. Tosin sote- ja maakuntauudistuksen suunnittelun yhteydessä on hyvin vähän keskusteltu opiskeluhollosta, ja se on jäänyt sivuun. Haastateltavat toivat esiin, että suunnittelupöytyiin tulisi saada mukaan opiskeluholloin käytännön työntekijöitä ja lähiesimiehiä, jotta nyt uuden lain myötä aikaansaadut toimivat käytänteet eivät häviäisi. Haastateltavat kokivat hieman sekalaiseksi ja epävarmaksi sen, mitkä tahot voivat järjestää mitäkin palveluita.

Näkemykset opiskeluhooltohenkilöstön jakautumisesta kuntiin (kuraattori- ja psykologipalvelut) ja maakuntiin (lääkäri- ja terveydenhoitajapalvelut) vaihtelivat. Osa haastateltavista koki, että maakunnan alaisuudessa eri ammattiryhmien tilanne voisi parantua ja tulla oikeudenmukaisemmaksi. Suurin osa haastateltavista piti suunnitelmia opiskeluhooltohenkilöstön jakautumisesta hyvänä. Esille nostettiin muun muassa oppilaitosten entistä merkittävämpi rooli kunnissa. Nähtiin, että oppilaitokset tulisivat olemaan yksi kuntien konkreettisimmista toimijoista ja keskeisistä arjen hyvinvoinnin luojista. Tärkeäksi koettiin dialogisen, moniammatillisen yhteistyön toteuttaminen jatkossa. Eräässä haastattelussa nousi esiin, että tämä tulisi turvata kirjallisilla normeilla.

Sote- ja maakuntauudistuksen huolenaiheeksi nostettiin muun muassa yhteisöllisen opiskeluholloin toteuttaminen, kun kuraattorit ja psykologit ovat kunnan alaisuudessa ja lääkärit ja terveydenhoitajat maakunnan alaisuudessa. Esitettiin myös epäily psykologi- ja kuraattoripalveluiden epätasa-arvoistumisen lisääntymisestä. Koettiin, että opiskeluholloin kokonaisuuden jäsentämiseen ja järjestämiseen tarvitaan selkeät rakenteet.

Sote- ja maakuntauudistuksen suunnitelmissa kaavoillaan maakunnan järjestävän kaikki lasten ja nuorten sote-palvelut mukaan lukien opiskeluterveydenhuolto. Tästä poikkeuksena on psykologi- ja kuraattoripalvelut, jotka ovat jäämässä kuntien järjestettäväiksi, elleivät maakunnan kaikki kunnat päättää antaa niitä maakunnan järjestettäväiksi. Tarkoitus on, että opiskeluterveydenhuolloin palvelut järjestetään kouluissa ja oppilaitoksissa lähipalveluina. Sote-uudistus puhututti erityisesti haastateltavia, mutta siitä mainittiin myös useissa eri ryhmien avoimissa vastauksissa. Soteen liittyy paljon epävarmuutta: Miten erityispalvelujen saatavuus toteutuu? Miten yhteistyö toteutuu, jos opiskeluhooltohenkilöstö on hallinnollisesti eri yksiköissä? Kuka ohjaa, johtaa ja kehittää palveluja? Miten taataan yhtenäiset toimintatavat, että opiskeluhooltoin palveluiden yhdenvertainen saatavuus maan eri osissa? Miten toteutuu yhteisöllinen opiskeluhoolto? Edistääkö opiskeluhooltohenkilöstön hajaannuttaminen eri yksiköihin nuorten avunsaantia?

Tärkeää olisi saada suunnitteluun mukaan opiskeluholloin henkilöstöä ja lähiesimiehiä, jotta opiskeluholloin toimivat käytänteet eivät häviäisi. Opiskeluholloin kokonaisuuden jäsentämiseen ja järjestämiseen tarvitaan selkeät rakenteet, jotta toiminta ei hajaannu. Moniammatillinen opiskeluhoolto on resurssija vievää, ja on tarpeen jakaa kustannukset ja resurssit niin, että opiskelijat eivät siitä kärsi.

Valtakunnalliset opetusviranomaiset ja sosiaali- ja terveysviranomaiset

1. Opiskeluhoollon yksilökohtaisten opiskeluhoitopalveluiden, erityisesti psykologipalvelujen riittävyys ja psykologien riittävä määrä on tärkeää turvata.
2. Reformin vaikutuksia opiskeluhooltoon on seurattava ja arvioitava. Opiskeluhoitopalveluiden ja ongelmien ennaltaehkäisy ja varhainen tuki sekä yhteisöllinen opiskeluhoito on reformissa turvattava ja resursoitava.
3. Opiskeluhoitohenkilöstön ja koulutuksen järjestäjien oppilas- ja opiskelijahuoltolain tuntemusta on tärkeää parantaa.
4. Osaamisen varmistamiseksi viranomaisten on tärkeää järjestää opiskeluhoollon tukea, koulutusta ja yhteistyöfoorumeita koulutuksen järjestäjille ja viranomaisille.
5. Yhteisöllisen opiskeluhoollon tavoitteita on tarkennettava.
6. Opiskeluhoitorekistereiden yhtenevyyttä ja selkeitä käytäntöjä on parannettava.
7. Moniammatillisten asiantuntijaryhmien toimintaa on avattava lain tulkinnan ja käytännön toteutuksen näkökulmasta.

Kunnat

1. Opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden sekä terveydenhoitajien ja lääkäreiden riittävyys on turvattava.

Koulutuksen järjestäjät

1. Tietoisuutta oppilas- ja opiskelijahuoltolain velvoitteista ja tietosuojasäädöksistä on lisättävä.
2. Koulutuksen järjestäjien on kehitettävä osana laatujärjestelmäänsä opiskeluhoollon arviointia systemaattiseksi. Koulutuksen järjestäjien on huolehdittava, että opiskeluhoollon suunnitelmia seurataan ja omavalvontaa tehdään, opiskelijoilta, henkilöstöltä ja muilta ryhmiltä kerätään palautetietoa ja sitä hyödynnetään palvelujen kehittämisessä. Koulutuksen järjestäjien on tehostettava opiskeluhoollon omavalvontaa, seuranta- ja arviointia sekä arvioinneista saatavan tiedon hyödyntämistä.
3. Koulutuksen järjestäjien on turvattava opiskelijoille opiskeluhoollon palvelut ja ongelmien ennaltaehkäiseminen ja varhaisen tuen saaminen työssäoppimisen ajalle.
4. Yhteisöllistä opiskeluhoollotyötä on vahvistettava. Myös opiskeluhoollon henkilöstön rooleja on selkeytettävä yhteisöllisessä opiskeluhoollotyössä.
5. Opiskeluhoollon painopistettä on siirrettävä korjaavien toimenpiteiden ohella myös ennaltaehkäisevään toimintaan.
6. Ammatillisen koulutuksen reformissa on otettava huomioon yhteisöllisen opiskeluhoollon ja opiskelijoiden varhaisen tuen tunnistamisen ja tuen saamisen tarpeet.
7. Opiskeluhoollon palveluiden yhdenvertaisuutta eri toimipaikoissa on seurattava.

- Aluehallintovirasto. 2016. Nuorten mielenterveys ja käytettävissä olevat opiskeluhoitopalvelut. Saatavana: <https://www.patio.fi/web/pepa-2015-valtakunnallinen/nuorten-mielenterveys>
- Eduskunnan vastaus EV 218/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. EV 218/2013 vp - HE 67/2013 vp.
- Hallituksen esitys HE 2013/67. Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 6.6.2013/67.
- Honkakorpi, T. & Lehtinen, N. 2016. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisten kuraattori- ja psykologipalveluiden toteutuminen Länsi- ja Sisä-Suomen alueella. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston julkaisu 14/2016. Saatavana: <https://www.avi.fi/documents/10191/7082478/LSSAVI+Oppilas+ja+opiskelijahuolto+rapportti.pdf/0a7c429a-24f3-46fa-b81c-e4630ed70bd2>
- Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räisänen, A. & Hietala, R. 2010. Hyvää vointia. Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisu 49. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Kuntaliitto. 2014. Kysely oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanosta. Saatavana: http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2014/06/Documents/20140630_Opiskeluhoitolaain%20kyselyn%20tulokset.pdf
- Kuntaliitto. 2015. Kuntaliiton arviointi oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanosta kunnissa. Tulokset kyselyistä ja asiantuntijahaastatteluista. Saatavana: <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2015/08/20150824oppilashuolto/Opiskeluhoitolaain%20kyselyn%20tulokset%2020.8.2015.pdf>
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Opetushallitus. 2015. Koulujen hyvinvointiprofiili. Opetushallitus, Tampereen yliopisto ja PMH. 2016 Saatavana: <http://www10.edu.fi/hyvinvointiprofiili/valtakun/index.php?lang=>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2013. Turvallisuuden edistäminen oppilaitoksissa. Seurantaryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:8. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/julkaisut/2013/liitteet/tr08.pdf?lang=fi>
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.
- Peltonen, H. & Honkasalo, R. 2013. Keskeisten oppilas- ja opiskelijahuoltopalveluiden saavutettavuus ja moniammatillinen yhteistyö. Tilannekatsaus – Toukokuu 2013. Opetushallitus: Muistiot 2013:3. Saatavana: http://www.oph.fi/download/149838_Keskeiset_oppilas_jaopiskelijahuoltopalvelut.pdf
- Sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. SiVM 14/2013 vp - HE 67/2013 vp.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Opiskeluterveydenhuollon selvitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:8. Saatavana: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112045/URN%ANBN%3fi-fe201504227062.pdf?sequence=1>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2014. Opiskeluterveydenhuollon kehittäminen. Työryhmän raportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:10. Saatavana: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70285/URN_ISBN_978-952-00-3500-6.pdf?sequence=1

- Suhola, T. 2017. Asiakaslähtöisyys ja monialainen yhteistyö oppilashuollossa: oppilashuolto prosessi systemisoina palvelukokonaisuutena. Acta Universitatis Lappeenrantaensis 733. Lappeenrannan teknillinen yliopisto: Yliopistopaino.
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. TEA-viisari 2015. Saatavana: <https://www.teaviisari.fi/teaviisari/fi/tulokset>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Kouluterveyskysely. Tulokset 2015. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Kouluterveyskysely. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Opiskeluhoolto tarjoaa perustason mielenterveyspalveluja nuorille – palvelujen saatavuudessa on kuitenkin puutteita. Saatavana: <https://www.teaviisari.fi/teaviisari/fi/tiedote/71>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017 TEA-viisari 2017. Saatavana: <https://www.teaviisari.fi/teaviisari/fi/index>
- Valtiovarainministeriö 2016. Peruspalvelujen tila -raportti 2016, osa II. Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunta. Valtiovarainministeriön julkaisu 9/2016. Saatavana: <http://vm.fi/documents/10623/2326012/Peruspalvelujen+tila+-raportti+2016+osa+2.pdf/9996a87d-0fcf-410d-a8ee-042be89e978c?version=1.0>
- Wiss, K., Hakamäki, P., Hietanen-Peltola, M., Rajamäki, A., Saaristo, V. & Ståhl, T. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa peruskoulutuksessa 2016. Tutkimuksesta tiiviisti 10. toukokuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on itsenäinen koulutuksen arviointivirasto. Se toteuttaa koulutukseen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toimintaan liittyviä arviointeja varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Lisäksi arviointikeskus toteuttaa perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen oppimistulosten arviointeja. Keskukseen tehtävänä on myös tukea opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä ja korkeakouluja arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa sekä kehittää koulutuksen arviointia.

Tiivistelmässä kuvataan oppilas- ja opiskelijahuoltolain 1287/2013 toimeenpanon arviointia ammatillisessa koulutuksessa. Tulokset perustuvat koulutuksen järjestäjien kyselyyn, opiskelijoiden kyselyyn ja viranomaisten ja sidosryhmien haastatteluun.

Tuloksissa kuvataan lain toimeenpanon tilaa ja vaikutuksia opiskeluhuollon tehostumiseen, opiskeluhoitopalveluiden saatavuuteen, henkilöstön riittävyyteen ja opiskeluhuollon vaikuttavuuteen.

Kansallinen
koulutuksen arviointikeskus
PL 28 (Mannerheimin aukio 1 A)
00101 HELSINKI
Puhelinvaihtok: 029 533 5500
Faksi: 029 533 5501

karvi.fi